

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського
Кафедра цивільно-правових дисциплін

**Матеріали Круглого столу
«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВ ЛЮДИНИ
У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА»**

м. Острог, 14 травня 2024 року

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2024

*Рекомендовано до друку
Навчально-наукового Інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 13 від 24 червня 2024 року)*

Редакційна колегія:

Блащук Т. В., завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія» (головний редактор);

Балацька О. Р., директор Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія»;

Лідовець Т. М., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, Національний університет «Острозька академія»;

Шминдрук О. Ф., кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія».

П 68 Правове регулювання прав людини у сфері приватного права: матер. круглого столу (м. Острог, 14 травня 2024 р.) / ред. кол.: Блащук Т. В., Балацька О. Р., Лідовець Т. М., Шминдрук О. Ф. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2024. 52 с.

DOI 10.25264/14.05.2024

Основні тематичні напрями круглого столу – цивільно-правові дисципліни (цивільне право, цивільне процесуальне право, сімейне право, медичне право, трудове право, земельне право, аграрне право).

Робоча мова круглого столу: українська.

УДК 342.7(063)
ББК 67

© Автори, 2024
© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2024

Асадуллаєв О. О.,

студент 4 курсу групи П-44

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРАВО НА ВІДМОВУ ВІД СПАДЩИНИ

Постановка проблеми. Відмова від прийняття спадщини є незмінно актуальною проблемою правозастосування в нотаріальній практиці України. Необхідність дослідження інституту відмови від прийняття спадщини зумовлена незадовільною правовою регламентацією, адже винятково детальне та покрокове законодавче регулювання цього питання може звести до мінімуму можливість неправильного правозастосування відповідних норм права у спадкових правовідносинах.

Особливості інституту відмови від прийняття спадщини були предметом дослідження таких науковців як О. О. Терехової, Б. С. Щербині, М. Ф. Солонька, Л. В. Козловської, С. Я. Фурси, Є. Є. Фурси, Х. З. Піцика та інших. Комплексний аналіз права на відмову від прийняття спадщини є метою цієї доповіді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право на спадкування здійснюється спадкоємцями шляхом прийняття спадщини або її неприйняття. Це право визначається як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, враховуючи норми закону та волю спадкоємця [1, с. 355].

Спадкоємець може як прийняти спадщину, так і відмовитись від її прийняття одночасно на підставі різних правових підстав, зокрема за законом, за заповітом, у порядку спадкової трансмісії тощо, що впливає з положення ч. 5 ст. 1275 ЦК України: відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом [2, с. 104].

Відмова від прийняття спадщини відбувається у двох формах: або не здійснення жодних дій, що свідчать про прийняття спадщини (фактичне неприйняття спадщини – ч. 1 ст. 1272 ЦК України), або відмова від її прийняття формальним способом. Така форма опосередковується складеною та поданою спадкоємцем заявою про небажання прийняти спадщину і становить так звану відмову від спадщини [3, с. 99].

За своєю правовою природою відмова від прийняття спадщини – односторонній правочин з протилежною прийняттю спадщини спрямованістю, у зв'язку з цим при його вчиненні мають бути дотримані загальні вимоги, необхідні для чинності правочину (ст. 203 ЦК України).

Як зазначено в ч. 1 ст. 1272 ЦК України, якщо спадкоємець протягом встановленого строку не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її. Наслідком неприйняття спадщини у встановлений законом строк є можливість визначення такому спадкоємцеві додаткового строку, достатнього для прийняття спадщини. У разі заявленої відмови особа втрачає право подати заяву про прийняття спадщини після спливу встановленого строку на підставі ч.ч. 2, 3 ст. 1272 ЦК України.

Відмова від прийняття спадщини є безумовною й беззастережною (ч. 5 ст. 1273 ЦК України). На відмову від спадщини, так як і на її прийняття, поширюється принцип універсальності спадкового правонаступництва: якщо спадкоємець прийняв спадщину, він вважається таким, що прийняв одночасно все спадкове майно, в тому числі й те, про існування якого він не знав, а якщо відмовився від спадщини, відповідно, вважається таким, що відмовився від усього спадкового майна.

На основі аналізу положень статей 1273, 1274 ЦК України можемо виділити два види відмови від прийняття спадщини: відмова від прийняття спадщини на користь іншої особи (адресна відмова) або ж відмова без жодних вказівок щодо переходу права на спадщину до іншої особи (безадресна відмова).

В законі містяться імперативні правила щодо вчинення адресної відмови від прийняття спадщини, зміст яких полягає в наступному. Спадкоємець за заповітом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за заповітом. Спадкоємець за законом має право відмовитися від прийняття спадщини на користь будь-кого із спадкоємців за законом незалежно від черги. При

адресній відмові відбувається перехід права на прийняття спадщини від однієї особи, що висловила бажання про це, до іншої.

Вчинення адресної відмови не дозволяється: від обов'язкової частки у спадщині; у разі підпризначення спадкоємця; на користь негідного спадкоємця або особи, прямо позбавленої спадщини заповідачем; якщо все спадкове майно заповідане одному спадкоємцю.

При відмові без зазначення особи спадкоємця за заповітом частка у спадщині, яку він мав право прийняти, переходить до інших спадкоємців за заповітом і розподіляється між ними порівну (ч. 1 ст. 1275 ЦКУ). При відмові спадкоємця, який мав право на прийняття спадщини за законом, належна йому частка переходить до спадкоємців за законом тієї черги, що закликана до спадкування, і розподіляється між ними порівну (ч. 2 ст. 1275 ЦКУ). Спадкоємці кожної з наступних черг закликаються до спадкування за законом у разі неприйняття спадщини спадкоємцями попередньої черги [4, с. 341].

Право на відмову реалізується шляхом подання спадкоємцем за заповітом або спадкоємцем за законом заяви про відмову від прийняття спадщини. Заява про відмову від прийняття спадщини подається нотаріусу або уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування (в сільських населених пунктах) за місцем відкриття спадщини в письмовій формі.

Заява про відмову від прийняття спадщини може бути подана спадкоємцем шляхом особистого прибуття до нотаріуса або надіслана поштою. Якщо спадкоємець особисто прибув до нотаріуса за місцем відкриття спадщини, нотаріальне засвідчення справжності його підпису на таких заявах не вимагається. У цьому випадку нотаріус установлює особу заявника, про що на заяві робиться відповідна службова відмітка. Ця відмітка скріплюється підписом нотаріуса. Якщо заява, на якій справжність підпису спадкоємця не засвідчена, надійшла поштою, вона приймається нотаріусом, заводиться спадкова справа, а спадкоємцю повідомляється про заведення спадкової справи та необхідність надіслати заяву, оформлену належним чином (справжність підпису на таких заявах має бути нотаріально засвідченою), або особисто прибути до нотаріуса за місцем відкриття спадщини. Заява про відмову від спадщини реєструється в Книзі обліку й реєстрації спадкових справ у день її надходження та формується у спадкову справу. Якщо заява про відмову від спадщини надійшла поштою або подана нотаріусу кур'єром до дня вчинення нотаріальної дії, вона підлягає реєстрації в журналі реєстрації вхідних документів [5; 6].

Пункт 3.6 глави 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України містить положення щодо заборони приймати заяву про відмову від спадщини або заяву про її відкликання, складені від імені спадкоємців їхніми представниками, що діють на підставі довіреностей [5].

Визначення додаткового строку для подання заяви про відмову від спадщини чинним законодавством України не передбачено [7].

Висновки. Отже, можна підсумувати, що право на відмову від спадщини має два аспекти: об'єктивний, що є сукупністю правових норм, та суб'єктивний, який надає спадкоємцю можливість відмовитися від спадщини померлого власника. Відмова від спадщини є одностороннім правочином, який зазвичай є безумовним та беззастережним, але можливий виняток, коли відмова робиться на користь конкретної особи. Статті 1273 та 1274 Цивільного кодексу України розкривають два види відмови: безадресну та адресну. Безадресна відмова означає відмову від спадщини без вказівки конкретної особи, тоді як адресна відмова дозволяє відмовитися на користь іншої особи, яка може прийняти або відмовитися від спадщини. Спадкоємець за заповітом може відмовитися на користь іншого спадкоємця за заповітом, а спадкоємець за законом – на користь будь-якого спадкоємця за законом. Однак, адресна відмова має обмеження: вона не дозволяється щодо обов'язкової частки у спадщині, у разі підпризначення спадкоємця, на користь негідного спадкоємця або особи, позбавленої спадщини заповідачем, та коли все спадкове майно заповідане одному спадкоємцю. Відмова від прийняття спадщини здійснюється шляхом подання письмової заяви до нотаріуса або уповноваженої особи місцевого самоврядування у місці відкриття спадщини. Представники спадкоємців не мають права подавати такі заяви або їх відкликати. Ці дії мають бути здійснені протягом строку, встановленого для прийняття спадщини, і додатковий строк для подання заяви про відмову від права на спадщину не передбачено законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Кухарев О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст. 356.
3. Гончаренко В. О. Правові наслідки відмови від прийняття спадщини // Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та ІТ : матер. Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 р.) / МОН України, НУ «ОЮА»; за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2021. С. 16-105.
4. Спадкове право : Нотаріат. Адвокатура. Суд : науково-практичний посібник / За заг. ред. С. Я. Фурси. Київ: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. 1216 с.
5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>. (дата звернення : 13.02.2024).
6. Правила ведення нотаріального діловодства : Наказ Міністерства юстиції України від 22.12.2010 № 3253/5 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1318-7>. (дата звернення : 13.02.2024).
7. Про судову практику у справах про спадкування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 року № 7. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13/print1510264111389644>. (дата звернення : 13.02.2024).

Волошина І. О.,

студентка 4 курсу групи П-44

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Постановка проблеми. На сьогодні значну частину судових спорів у господарській та цивільній юрисдикції становлять спори щодо недійсності договорів оренди землі. Часто предметом спорів стає визнання договору недійсним, порушення прав сторін, якщо договір був укладений шляхом обману чи шахрайських дій та через інші причини. Постановка проблеми вимагає аналізу конкретних обставин кожного випадку, а також вивчення відповідного законодавства та практики судових рішень. Також важливо враховувати інтереси всіх сторін та наслідки визнання договору недійсним.

Постановка проблеми вимагає аналізу конкретних обставин кожного випадку, а також вивчення відповідного законодавства та практики судових рішень. Також важливо враховувати інтереси всіх сторін, а також можливі наслідки визнання договору недійсним.

Для досягнення цілісного розуміння теми були проаналізовані наукові праці відомих вчених у сфері земельного права та договірної права, що дозволило створити фундаментальну базу для нашого дослідження, а саме праці: Баран О. І., Вилегжаніна В. В., Мартин В.М., Марценко Н. та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі нормативно-правової бази, практики застосування земельного законодавства та визначенні правових механізмів визнання договорів земельної ділянки недійсними.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Відповідно до Закону України "Про оренду землі" оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності [4].

Згідно з визначенням цей договір має такі основні характеристики:

- право власності на майно зберігається за орендодавцем.
- оренда завжди є тимчасовою, і після закінчення строку оренди майно має бути повернуте орендодавцю.

Варто приділити увагу формі договору, строкам та правовим наслідкам, які можуть настати у разі порушення умов договору.

Форма та зміст договору найму (оренди) земельної ділянки визначаються відповідно до вимог Земельного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

Договір оренди землі укладається у письмовій формі або може бути посвідчений нотаріально [4]. Законодавством України передбачена Типова форма договору оренди землі затверджена Кабінетом Міністрів України від 3 березня 2004 року [3]. При використанні даної форми сторони можуть доповнювати її додатковими умовами та пунктами, якщо вони не суперечитимуть законодавству України.

Договір найму (оренди) може бути укладений на різний строк, від короткострокового до довгострокового. Він може бути укладений як між фізичними, так і між юридичними особами.

У разі порушення умов договору найму (оренди), сторона, яка не виконує свої зобов'язання, зобов'язана відшкодувати збитки, завдані іншій стороні.

Договір оренди вважається чинним, якщо були дотримані такі вимоги:

- зміст правочину не може суперечити законодавству;
- особа, яка вчиняє правочин, повинна бути здатною до цивільних дій та робити це з власної волі;
- правочин повинен відбуватися у формі, встановленій законом та призводити до юридичних наслідків;
- правочин, який здійснюють батьки, не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей [2, с. 34].

Правочин вважається законним, якщо його недійсність не була прямо встановлена законом або якщо суд не визнав його недійсним відповідно до статті 204 Цивільного кодексу України. Згідно зі

статтею 215 Цивільного кодексу України, підставою для визнання правочину недійсним є недодержання в момент його здійснення вимог, встановлених частинами першою – третьою, п'ятою та шостою статті 203 Цивільного кодексу України [6].

Якщо говорити про недійсність правочину, то він є таким у випадку, коли його недійсність передбачена законом.

У разі визнання правочину недійсним кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні все, що вона одержала на підставі цього правочину. У разі неможливості повернення саме того, що було одержано, особливо коли одержане пов'язане з користуванням майном, виконанням робіт, наданням послуг, сторона зобов'язана відшкодувати вартість одержаного, виходячи з ринкових цін, які існують на момент відшкодування.

Цивільний Кодекс України містить положення у яких йдеться про те, коли правочин вважається фіктивним або удаваним, це проявляється в тому, що початковою метою укладення договору було ошукати людину.

Нікчемний правочин або правочин, визнаний судом недійсним, вважається недійсним з моменту його укладення. Якщо відповідно до цього недійсного правочину передбачалося лише майбутнє настання прав та обов'язків, то ця можливість припиняється (згідно зі статтею 236 Цивільного кодексу України) [6].

Згідно зі статтею 638 Цивільного кодексу України, для того, щоб договір вважався укладеним, необхідно, щоб сторони в належній формі досягли згоди щодо всіх істотних умов договору.

Відсутність істотних умов договору оренди землі та підписаного між сторонами акта приймання-передачі земельної ділянки є тим способом, завдяки якому досягається прихована мета передачі в користування земельної ділянки [1].

До прикладу, хочу навести судову практику, а саме справу, коли у договорі оренди земельної ділянки не провели її грошову оцінку. Так у справі за № 6-824цс16 керівник окружної прокуратури Кіровоградської області звернувся до Господарського суду з позовом до Світловодської міської ради та ТОВ "Світенергоресурс" з позовом про визнання недійсним рішення Великоскельовської сільської ради від 21.10.2019 № 201 "Про затвердження проекту землеустрою та надання земельних ділянок в оренду ТОВ "Світенергоресурс"; визнання недійсним договору оренди земельної ділянки. На думку Прокурора, прийняте рішення та укладений договір містять ознаки порушення вимог земельного законодавства, оскільки орендну плату за користування земельною ділянкою визначено без проведення її нормативної грошової оцінки, що є порушенням вимог статей 6, 15 Закону України "Про оренду землі" і статей 13, 18 Закону України "Про оцінку земель" [5].

У цій справі колегія суддів дійшла висновку, що відсутність нормативної грошової оцінки в договорі не є підставою для визнання договору оренди недійсним, більш доцільним буде внести зміни до договору. Це пов'язано з тим, що при визнанні договору недійсним держава в особі орендодавця не буде отримувати орендну плату, а відповідно зменшаться надходження до державного бюджету, тоді як при внесенні змін до договору буде дотримано баланс між поставленими цілями та використаними засобами та досягнуто справедливої рівноваги між інтересами суспільства та необхідністю дотримання фундаментальних прав орендаря, який мав "законне сподівання" на отримання можливості ефективно здійснити майнове право.

Висновок. Дії, пов'язані з набуттям, зміною чи припиненням цивільних прав та обов'язків, особливо у сфері нерухомості, відіграють ключову роль у виникненні цивільно-правових зобов'язань, зокрема у контексті оренди земельних ділянок. Сучасні соціально-економічні умови та конституційні основи в Україні, особливо приватна власність на землю, значно розширюють можливості для цивільно-правового обороту земельних ділянок, як через продаж, так і через оренду. Орендні відносини набувають все більшого значення у зв'язку з розвитком технологій та змінами в правовому регулюванні, а також через обмежені можливості багатьох громадян придбати дороге майно. Договір оренди визначається як двостороння угода, що має тимчасовий характер і обов'язково передбачає оплату за користування майном, відіграючи важливу роль у цивільно-правових відносинах і сприяючи розвитку економічного партнерства. Особливості цих договорів, які регулюються як цивільним, так і земельним законодавством, вимагають уважного вивчення та розуміння прав та обов'язків сторін, задля ефективної та законної експлуатації земельних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Визнання недійсними договорів оренди землі. Всеукраїнський семінар «Спори щодо визнання недійсними договорів та наслідків такого визнання у практиці господарських судів» 20 березня 2023 року
2. Вилегжанина В. В. Актуальні питання передачі об'єкта оренди за договором оренди землі. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 34–39.
3. Про затвердження Типового договору оренди землі : Постанова Каб. Міністрів України від 03.03.2004 р. № 220 : станом на 24 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2004-п>
4. Про оренду землі : Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV : станом на 3 верес. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>
5. Справа № 6-824цс16 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107137530&red=1000036a79238a4c195971ab05268fb49f57e2&d=5>
6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003р. №435-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Галайдюк А. В.,

студентка 3 курсу

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРАВО ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ У ШЛЮБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Постановка проблеми. Збереження права особистої приватної власності у шлюбних правовідносинах є актуальною проблемою в контексті сучасного сімейного права. На тлі неоднозначної судової практики щодо поділу однакового виду майна, виникають питання щодо забезпечення прав власності у шлюбних стосунках, які можуть включати спільну сумісну власність, розподіл майна у разі розірвання шлюбу. Ця проблема потребує уваги та дослідження з метою забезпечення справедливості, рівності та захисту прав кожного з партнерів у шлюбі, зокрема їх права на власність та майнові цінності, які закріплені у Основному Законі України – Конституції України, а саме, у статті 41.

Реалізація права особистої приватної власності подружжя стала предметом дослідження ряду науковців, серед яких: М. М. Агарков, М. В. Самойлова, В. П. Грибанов, Є. В. Вавілін, І. В. Жилінкова, В. О. Бажанова.

Дослідження та обґрунтування правового регулювання особистої приватної власності в контексті шлюбних правовідносин та аналіз практики застосування норм сімейного права в контексті розподілу майна у разі розірвання шлюбу є *метою даного дослідження*.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У Сімейному кодексі України відсутнє визначення поняття «особистої приватної власності дружини та чоловіка», що у свою чергу може ускладнювати розуміння судами даного терміну, як результат, неоднозначна судова практика. Проте, у статті 57 Сімейного кодексу України міститься чіткий перелік власності, яка відноситься до особистої приватної власності дружини, чоловіка. У своїй роботі «Здійснення права власності подружжя», Бажанова В.О. зазначає наступне: «Поняття «особиста приватна власність» є пережитком минулого, а саме, радянської доби. Більш прогресивним та таким, що відповідає сучасному розвитку суспільства та правової науки, є поняття, яке закріплене в Цивільному кодексі України – «право приватної власності». Як наслідок, вважаємо, що необхідно привести у відповідність до Цивільного кодексу України, який є основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини власності між особами, Сімейний кодекс України, який є спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює відносини права власності подружжя». [1] Виходячи з цього, авторка пропонує внести зміни до Сімейного кодексу України, та змінити термін «особиста приватна власність» на термін «приватна власність».

Також існує ряд виключень, які ускладнюють диференціацію власності на «особисту приватну дружини, чоловіка» та «спільну сумісну подружжя». Зокрема, подарунок вважається особистою приватною власністю, проте, варто звернути увагу, що подарунок може бути як особисто дружині або чоловіку, так і спільний подружжю. Премії та нагороди, які особа одержала за особисті заслуги також є особистою приватною власністю, але суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню.

Як приклад, справа № 509/2654/17 Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, де позивач намагався скасувати запис про реєстрацію права власності відповідача на квартиру та машину, свої вимоги обґрунтував тим, що дане майно було придбано за його особисті кошти та кошти його батьків.

У даному випадку, суперечать одна одній два пункти Сімейного кодексу України, а саме, пункт 2 статті 60, де зазначено, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Проте, у попередній статті, а саме, 57, пункт 3 вказано, що особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.

Справа дійшла до касаційного провадження, де Верховний Суд нагадав, що у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 червня 2018 року у справі № 711/5108/17 (провадження № 61-1935св18) зроблено висновок по застосуванню пункту 3 частини першої статті 57 Сімейного кодексу України та вказано, що «у випадку набуття одним із подружжя за час шлюбу майна за власні кошти таке майно є особистою приватною власністю». У даній справі колегія суддів відхилила аргумент касаційної скарги, адже заява не містила належних доказів на підтвердження вказаного.

Таким чином, можна дійти висновку про те, що причиною неоднозначності рішень суддів різних судів та інстанцій стосовно поділу майна при розірванні шлюбу, а саме, визнання того, що є під час розірвання шлюбу, або було набуто під час шлюбу як особиста приватна власність є те, що у законодавстві відсутнє чітке визначення «особистої приватної власності дружини, чоловіка», а також те, що пункти статей Сімейного кодексу України суперечать одна одній у питанні права власності та розпорядження майном подружжя як особистою приватною чи спільною сумісною власністю. Допоміжним джерелом у вирішенні судами спірних питань щодо приналежності майна подружжю, або одному із них є рішення Верховного Суду.

Список використаних джерел:

1. Бажанова В. О. Здійснення права власності подружжя / Бажанова Вікторія Олегівна. – Київ, 2016.
2. Постанова Верховного Суду від 15 вересня 2021 року, судова справа № 509/2654/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99687170?fbclid=IwAR1U2ue3wqY1iMQipTvdqoybv5MiimUveCdl3loveLRsaDYe0NjmsDNpqb4>
3. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

Голуб С. С.,

студентка 3 курсу

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до статті 22 Закону України «Про лікарські засоби», для утворення і збереження загальнодержавних запасів лікарських засобів на випадок стихійного лиха, катастроф, епідемічних захворювань Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган утворює та визначає спеціалізовані державні установи та організації. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації створюють власні запаси лікарських засобів на випадок стихійного лиха, катастроф, епідемічних захворювань [1].

Згідно з частиною четвертою статті 54 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» заклади охорони здоров'я, які мають право на це відповідно до закону, можуть відпускати лише такі лікарські засоби та імунобіологічні препарати, які дозволені для застосування центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, і несуть відповідальність за забезпечення належного режиму їх зберігання та реалізації, а також за підтримання обов'язкового асортименту лікарських засобів та імунобіологічних препаратів, в тому числі необхідного запасу на випадок епідемічних захворювань, стихійного лиха та катастроф [2].

Аналізуючи наведені вище статті ми можемо побачити, що законодавством передбачено механізм роботи державних органів та органів охорони здоров'я на випадок епідемічних захворювань, стихійного лиха та катастроф. Проте, на жаль, не передбачено алгоритм дій державних органів та органів охорони здоров'я на випадок дії воєнного стану. Це зумовлює певні розбіжності у роботі таких закладів та органів.

Загальновідомим фактом є те, що лікарські засоби є одним із найнеобхідніших засобів для підтримання людства у звичному для життя режимі. Зокрема, в умовах нестабільної економіки, появи нових збудників інфекції та початку повномасштабних бойових дій.

Зрозуміло, що в умовах бойових дій, коли відбувається блокада руху гуманітарних вантажів та руйнування шляхів сполучення, запас лікарських засобів є одним із ключових способів підтримання життя населення.

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України різко знизився рівень забезпечення населення лікарськими засобами, особливо в регіонах, де безпосередньо ведуться бойові дії. Причинами цього є:

- порушення логістичних ланцюгів;
- різке зменшення кількості функціонуючих аптек.

Порушення логістичних ланцюгів є доволі розповсюдженою практикою під час ведення бойових дій. І тут йдеться не лише про медичні засоби, а й про логістику в цілому. З моменту окупації частки регіонів України, Російська Федерація намагалась максимально ускладнити рух українських вантажів, як автотранспортом, так і залізничним транспортом. А ось доставка вантажів повітряним транспортом стала неможливим через заборону на польоти над територією України.

Щодо різкого зменшення кількості функціонуючих аптек, то головною причиною цього є значна прогалина у законодавстві України в частині регулювання їх діяльності та відповідно неможливість органами державної влади та місцевого врядування напряму здійснювати вплив на графік їх роботи.

Як нам відомо, за останні десятиліття, фармацевтичне виробництво та реалізація таких лікарських засобів стало бізнесом, в якому приватні підприємці працюють керуючись своїм економічним інтересом.

Саме тому, з перших днів війни в районах, наближених до території ведення бойових дій, значна кількість аптек виявились зачиненими, що унеможливили споживачів лікарських засобів здійснити покупку необхідних їм засобів.

Це свідчить, що органи місцевого самоврядування не змогли передбачити можливі ризики з початком бойових дій та не вжили належних запобіжних заходів. Саме тому, слід збільшити кількість аптек, які є комунальною власністю, щоб органи місцевого самоврядування могли керувати їх діяльністю.

Також, створення резерву лікарських засобів на базі кожного суб'єкта роздрібно-фармацевтичного сектору, наприклад в аптеці, є важливим аспектом у забезпеченні населення необхідними лікарськими засобами у важкий для держави час. Натомість, створення централізованих баз довготривалого зберігання лікарських засобів показало свою неефективність.

По-перше, централізовані бази зберігання лікарських засобів є більш вразливими для противника під час ведення бойових дій ніж резерв лікарських засобів в аптеках, оскільки завдавши одного удару по централізованій базі зберігання лікарських засобів, противник може залишити без лікарських засобів все місто чи територіальну громаду.

По-друге, доставка лікарських засобів із централізованих баз у роздрібні пункти продажу чи роздачі потребує часу, якого є обмаль під час ведення активних бойових дій. До того ж, мережа автомобільних доріг чи залізничних маршрутів може бути пошкоджена противником.

Зрозумівши важливість створення резерву лікарських засобів на базі кожного суб'єкта роздрібно-фармацевтичного сектору задля належного забезпечення населення лікарськими засобами, варто вирішити із об'ємом такого резерву.

Наголошую, що резерв лікарських засобів не повинен бути однотипним. Він повинен бути максимально диверсифікованим.

Також, доцільним при визначенні обсягу резерву є знання про обсяг товару, який продається закладом щомісячно. Так, аналізуючи щомісячні продажі можна дійти висновку, яких лікарських засобів найбільше потребує населення, та в яких кількостях варто робити резерв.

Загалом, важливими лікарськими засобами є серцево-судинні засоби, знеболювальні, протизапальні, заспокійливі та інші. Такий перелік засобів повинен формуватися кожною аптекою індивідуально, базуючись на щомісячних продажах тих чи інших засобів. Задля забезпечення такого резерву, центральний орган виконавчої влади зобов'язаний сформувати основний асортимент лікарських засобів та визначити терміни знаходження таких лікарських засобів у резерві, відносно їхнього терміну придатності.

Підсумовуючи можна сказати, що в умовах воєнного стану значно збільшується ризик порушення стабільного забезпечення населення лікарськими засобами. Але саме в умовах воєнного стану, доступ до лікарських засобів відіграє важливу роль у здоров'ї населення.

Саме тому, необхідно створити дієві механізми забезпечення населення лікарськими засобами в умовах воєнного стану, законодавчо регламентувати порядок контролю органами місцевого самоврядування за діяльністю приватних аптек, а також створити резерв лікарських засобів на базі кожного суб'єкта роздрібно-фармацевтичного сектору з розрахунком потреби споживачів у таких лікарських засобах.

Список використаних джерел:

1. Про лікарські засоби : Закон України від 04.04.1996 р. № 123/96-ВР : станом на 1 січня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123/96-вр#Text>;
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.

Гусарук М. В.,

студентка 4-го курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЙМУ ЖИТЛА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Найм житла залишається актуальним для багатьох людей у сучасному світі. Оскільки більшість населення України в даний час не може собі дозволити купити власне житло, і не кожен бажає оформляти кредит. Тому зараз все частіше виникає потреба укладати договір найму (оренди) житла. Даний документ є ключовим, оскільки він визначає права та обов'язки обох сторін. Умови договору грають значну роль у забезпеченні взаємовигідних відносин між сторонами та уникненні можливих конфліктів та суперечок.

Актуальність проблеми дослідження обумовлена поширеністю укладання договорів найму, а також складнощами, що виникають при їх укладенні, припиненні або розірванні. Аналіз теоретичних та законодавчих основ, які стосуються ключових умов договорів найму житла, таких як предмет, строк, розмір орендної плати, а також його сторін. Зростання цін на нерухомість, економічна нестабільність та інші фактори роблять найм житла все більш важливим аспектом життя сучасного суспільства.

Розкрити суть та значення правового регулювання найму житла в Україні є метою даного дослідження. Науковцями які досліджували тему є С.О. Харитонов, О.В. Воронова, Р.А. Лідовець, І.В. Лисенко, В.Ф. Маслов, Є.О. Мічурін, М.М. Скаржинський та інші науковці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст.47 Конституції кожен має право на житло. Однією з форм реалізації цього конституційного права є договір найму житла. Відносини між сторонами, щодо користування житлом на підставі договору, а саме порядок укладання та припинення цього договору регулюється нормативно-правовими актами України, зокрема Конституцією України, законами України, Цивільним кодексом України та Житловим кодексом України. Основним джерелом правового регулювання договору є Цивільний кодекс України, а саме глава 59 «Найм (оренда) житла».

За договором найму оренди житла одна сторона – власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (наймачеві) житло для проживання у ньому на певний строк за плату (ч.1 ст.810 ЦК). Зважаючи на загальне поняття договору, він може бути укладений як реальний, так і консенсуальний, залежно від домовленостей сторін. Якщо договір вважається укладеним з моменту досягнення згоди за всіма істотними умовами, він є консенсуальним. Якщо ж момент укладення договору визначений передачею житла в користування, це реальний договір. Даний договір – це двосторонній договір, кожна зі сторін наділена, як обов'язками так і правами.

Відповідно до статті 811 ЦК, договір найму житла укладається у письмовій формі, але невиконання цієї вимоги не робить його недійсним, за винятком випадків, визначених законом (ч. 1 ст. 218 ЦК). Сторонами договору є наймодавець (власник житла) і наймач, яким може бути фізична або юридична особа. Юридична особа може використовувати житло тільки для проживання фізичних осіб (ч. 2 ст. 813 ЦК).

Істотними умовами договору є предмет, строк та ціна. Предметом договору найму житла є помешкання (квартира, її частина або житловий будинок). Помешкання має бути придатним для проживання та відповідати технічним, санітарним та іншим вимогам. За ч. 1 ст. 821 Цивільного кодексу, договір найму житла укладається на строк, визначений у договорі, або на п'ять років, якщо строк не вказано. Наймач має переважне право на придбання житла, визначеного у договорі найму, при його продажу, що можна вирішувати згідно з положеннями статті 362 Цивільного кодексу.

Наприклад, у справі 727/6043/16-ц від 24 липня 2019 року Верховний Суд задовольнив позов наймачів. Суд визнав, що орендодавець повинен був повідомити наймачів про намір продати житло, дотримуючись місячного строку і вказавши умови продажу. У статті 822 ЦК України передбачено, що у разі продажу житла, яке було об'єктом договору найму, наймач має переважне право на його придбання.

В даному дослідженні розглянуто такі договори як – договір найму оренди житла; договір оренди житла з викупом; договір найму жилого приміщення; договір найму соціального житла та піднайм житла. Стаття 810-1 Цивільного кодексу України визначає договір оренди з викупом як особливий вид договору найму (оренди) житла.

За договором оренди житла з викупом підприємство-орендодавець передає фізичній особі житло за плату на строк до 30 років. Після закінчення цього строку або достроково, за умови повної сплати орендних платежів, житло переходить у власність орендаря. Правове регулювання вищезазначеного договору здійснюється відповідно до норм глави 59 ЦК (зокрема статті 810-1, 811, 813-820, 823, абзац 4 ч. 1 та ч. 2 ст. 825, ст. 826), а також Порядком оренди житла з викупом, затвердженого постановою КМУ від 25 березня 2009 року № 274, окремими положеннями Закону України від 25 грудня 2008 року «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» № 273 та Примірним договором оренди житла з викупом, затвердженим наказом Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 24 червня 2009 р. № 252. Згідно з умовами цього договору, житло спочатку передається в користування, але при повній сплаті орендних платежів воно стає власністю орендаря. Тому цей договір можна розглядати як один із шляхів набуття права власності на житло. Договір є реальним, двостороннім та оплатним.

Договір найму житлового приміщення це договір, мета якого полягає у задоволенні потреб громадян у житлі (некомерційний); оплатний договір, який не здійснюється з метою отримання прибутку (доходу), укладається на невизначений строк, тобто житло надається у безстрокове користування і діє до смерті або заміни наймача.

Договір найму соціального житла – це письмова угода, за якою власник житла (наймодавець) передає або зобов'язується передати житло наймачеві для проживання на певний строк (ст. 20 ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення»). Аналізуючи рішення ЄСПЛ, справа № 34000/07 Вінницьк проти України заявниця скаржилась на незаконне позбавлення її соціальної квартири, оскільки не проживала там через ув'язнення. Суд визнав втрату права на користування квартирою, але це рішення було скасоване. Однак квартира вже була продана. Європейський суд з прав людини визнав порушення статей 8 і 13 Конвенції.

Цивільний кодекс надає право наймачу на укладення договору піднайму. Орендар житла може, за погодженням з орендодавцем, передати на певний термін частину або всю орендовану ним квартиру іншій особі – піднаймачеві.

Згідно з Конституцією, ніхто не може бути примусово позбавлений житла, окрім як на підставі закону, а саме за рішенням суду (частина 3 статті 47). Договір найму житла припиняється у випадках, коли закінчується строк на який він був укладений, коли настає смерть фізичної особи наймача, а також у разі ліквідації юридичної особи, що виступає як наймодавець або наймач. Розірвання договору найму та виселення можливі лише у виняткових випадках, які чітко визначає закон.

Оренда житла є важливою альтернативою власності для багатьох людей, надаючи їм можливість забезпечити собі комфортне проживання без необхідності великих інвестицій у придбання власної нерухомості. Найм житла також надає значний рівень зручності. Орендарі зазвичай не несуть відповідальність за обслуговування та ремонт житлового приміщення, це завдання лежить на плечах орендодавця. Таким чином, наймачі можуть насолоджуватися комфортом без необхідності витратити час і кошти на утримання житла. Оренда житла надає гнучкість та зручність для людей, які можуть не мати можливості або бажання придбати власне житло. Це особливо актуально для молоді, студентів, а також для тих, хто перебуває у переїзді або тимчасовому місці роботи.

Для орендаря найм житла означає право на проживання в житловому приміщенні згідно з умовами договору. Однак разом з цим виникають і обов'язки, зокрема, вчасно сплачувати орендну плату, дотримуватися правил користування житлом та зберігати його у належному стані. Для орендодавця найм житла є джерелом доходу, але також вимагає відповідальності за надання належних умов для проживання. Це включає в себе забезпечення безпеки, проведення ремонтних робіт у разі необхідності та вчасне вирішення технічних проблем. Проте, найм житла має і свої недоліки. Наприклад, орендарі можуть зіткнутися з незаконним виселенням, обмеженнями щодо домашніх тварин. Окрім того, власник має право розірвати або припинити договір оренди за певних умов.

Правове регулювання найму житла визначає права та обов'язки сторін, порядок та особливості укладення договору, а також механізми вирішення спорів. Це створює стабільну основу для взаємодії між

орендарями та орендодавцями, сприяє урегулюванню конфліктних ситуацій та забезпечує захист прав кожної сторони.

Список використаних джерел:

1. Житловий Кодекс Української РСР : Кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-X : станом на 19 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
3. Постанова Верховного Суду у справі № 727/6043/16-ц від 24.07.2019 року – Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83413451>
4. Примірний договір оренди житла з викупом : наказ від 24.06.2009 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0252661-09#Text>.
5. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV : станом на 2 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>
6. Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва : Закон України від 25.12.2008 р. № 800-VI : станом на 2 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-17#Text>
7. Про затвердження Порядку оренди житла з викупом : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.2009 р. № 274 : станом на 1 лют. 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2009-п#Text>
8. Про житловий фонд соціального призначення : Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV : станом на 2 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>
9. Рішення ЄСПЛ у справі «Віннічук проти України» (Заява № 34000/07) від 20.10.2016 року – [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d38#Text
10. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 8 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
11. Цивільне право особлива частина : навч. посіб. кол. авт. Аврамова О.Є, Вакулович Е.В., Горбенко А.С. та інші, Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2023. с.187-189 URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c750799b-852f-40d3-b11e-a946280a5915/content>.
12. Цивільне право : підручник кол.авт. Борисова В.І., Баранова Л.М., Бегова Т.І. / ред.: В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 2. С.209-219 URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/CPU_2.pdf.
13. Цивільне право України (особлива частина) (у схемах та таблицях) : Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М., навч. посіб. Львів : Растр-7, 2021.С.158-167 URL: <http://surl.li/mzaxf>.
14. Цивільне право України : підручник в 2 т. Т.2 / кол.авт. Яновицька Г.Б, Кучера В.О., Львів : Новий Світ-2000, 2014. С.145-151

Дороднов В. С.,

студент 4 курсу

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ У ВИРІШЕННІ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ

Постановка проблеми. У контексті зростаючої напруженості навколо земельних відносин та нерідкісних конфліктів, пов'язаних із правами власності на земельні ділянки, питання застосування позовної давності у вирішенні земельних спорів набуває особливої актуальності. Земельні спори стають предметом уваги як громадськості так і судових органів, оскільки правильне застосування норм про позовну давність може вирішувати складні питання щодо власності та використання земель.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позовна давність є важливим правовим принципом, що визначає максимальний строк, протягом якого особа може звернутися до суду з позовом. Цей строк має важливе значення для забезпечення визначеності та стабільності цивільних правовідносин. Головна мета позовної давності полягає в тому, щоб забезпечити, щоб спірні питання вирішуються оперативно та ефективно, а також для захисту від застарілих позовів, де докази можуть бути недоступні або недопустимі через певний час.

Українське законодавство встановлює загальний строк позовної давності у три роки для цивільних вимог, які не мають спеціально встановленого строку. Однак, у земельних спорах можуть існувати й інші строкові обмеження, що враховують специфіку цієї сфери. Для деяких категорій вимог у земельних спорах може бути встановлений скорочений строк позовної давності, який становить один рік. Наприклад, це може стосуватися вимог про стягнення неустойки, штрафу, пені, про розірвання договору дарування та інших.

Позовна давність у вирішенні земельних спорів має велике значення, оскільки порушення цього правила може суттєво вплинути на учасників процесу. Зокрема, порушення строків позовної давності може призвести до того, що позов буде повернуто. Це означає, що учасники процесу можуть втратити можливість захисту своїх прав через технічні порушення.

Також важливо враховувати, що порушення правил підвідомчості та підсудності спорів у сфері земельних відносин може призвести до пропуску строку позовної давності. Наприклад, якщо позов буде подано до неналежного суду або буде залишений без розгляду через порушення вимог процесуального закону, це може призвести до того, що позивач залишиться без захисту своїх прав через втрату строку позовної давності, зазначають у своїх дослідженнях Сандул М. М. та Скутельник І. В.

Щодо залучення влади до земельних спорів, суди все частіше зустрічають випадки, де держава намагається витребувати земельні ділянки, які раніше були передані у приватну власність за рішеннями місцевих державних адміністрацій, але після спливу трьохрічного строку. Ці позови викликають дедалі більше нарікань, оскільки суди відмовляються застосовувати позовну давність у таких справах. Важливість проведення правового аналізу відмови судів у цьому контексті обумовлена необхідністю дотримання принципу справедливості та урахування позиції Європейського суду з прав людини щодо розгляду подібних спорів. Зазначена практика потребує уваги та вивчення, щоб забезпечити вирішення конфліктів у цій сфері відповідно до міжнародних стандартів та забезпечити захист прав громадян та держави.

Висвітлення особливостей застосування позовної давності у вирішенні земельних спорів та практики з цього питання *є метою цієї доповіді.*

Зокрема відносно практики, то коли суди вирішують питання застосування правових наслідків спливу позовної давності, спостерігається тенденція до прийняття рішень на користь позивача, навіть у випадках, коли інші обставини вказують на можливість застосування цього принципу до його невігоди. Наприклад, у відомій постанові Верховного Суду України від 16 листопада 2016 року у справі № 487/10132/14-ц ВСУ визначив, що порівняльний аналіз термінів "довідався" та "міг довідатися",

які містяться в статті 261 Цивільного кодексу України, свідчить про те, що особа має можливість та обов'язок знати про стан своїх майнових прав. Тому доведення позивачем факту, що він не знав про порушення свого цивільного права та тим самим не звертався до суду, вважається недостатнім. Позивач також повинен показати, що саме не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, що є вимогою загального правила, встановленого у статті 60 Цивільного процесуального кодексу України. Відповідач, з свого боку, має довести, що інформацію про порушення можна було отримати раніше, щоб обґрунтувати свою позицію у судовому процесі.

Також важливо зазначити про початок, перебігу позовної давності який має особливості, які важливо враховувати, особливо у позовах про захист права власності. Наприклад, у віндикаційному позові початок перебігу позовної давності пов'язаний із моментом виявлення речі та встановлення її фактичного володільця. У судовій практиці це важливо у випадках, коли право власності держави порушується.

Щодо позовів про захист права власності держави та інших на земельні ділянки, об'єкти лісового, водного фонду важливим є висновок, зроблений ЄСПЛ у рішенні від 18.03.2008 по справі «Dacia S.R.L.» проти Молдови (Dacia S.R.L. v. Moldova, заява № 3052/04). Суд проаналізував положення національного цивільного права і вказав, що норми, згідно з якими позовна давність не поширювалася на позови державних організацій про повернення державного майна з незаконного володіння інших організацій чи громадян, сам по собі суперечить ст. 6 Конвенції, оскільки у справі не було надано жодних аргументів на обґрунтування того, чому державні організації у цих випадках мають бути звільнені від обов'язку додержувати установлених строків давності, котрі б в аналогічних ситуаціях перешкодили розгляду позовів, поданих приватними особами чи компаніями. Це, на думку ЄСПЛ, потенційно може призводити до руйнування багатьох ustalених правовідносин і надає дискримінаційну перевагу державі без будь-якої переконливої підстави.

Висновок. Отже, в сучасних умовах зростаючої напруженості щодо земельних відносин та збільшення конфліктів щодо прав власності на земельні ділянки важливо вивчати застосування позовної давності у цих спорах. Позовна давність визначає максимальний строк, протягом якого можна звернутися до суду з позовом, що важливо для визначеності цивільних правовідносин. У земельних спорах це особливо важливо, оскільки вони можуть мати складну природу та велику соціальну вагу. Такий аналіз може сприяти вирішенню проблемних питань у практиці застосування позовної давності у земельних спорах та вдосконаленню законодавства у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Сандул М.М. та Скутельник І.В. «Проблематика регулювання судових земельних спорів». URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/33-2023/39.pdf>
2. Георгій Харченко. проблеми позовної давності під час витребування земельних ділянок за позовами в інтересах держави. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/17.pdf>
3. Постанова ВСУ від 16.11.2016 №487/10132/14-Ц. URL: <https://www.haidarzhyi.com.ua/blog/постанова-всу-від-16-11-2016-4/>
4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Ільчук Д. І.,

студентка 5 курсу

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

Постановка проблеми. Статтею 3 Конституції України передбачено, що життя та здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю. Статтею 49 визначено, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Незважаючи на обов'язок держави забезпечити право на охорону життя та здоров'я, система громадського здоров'я зіткнулася з важкими викликами: COVID-19, а згодом повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. Особливо важливим є підтримання здоров'я населення в такі складні часи, як війна, адже від цього залежатиме обороноздатність нашої держави. Тому державі потрібно спрямовувати зусилля на профілактику та подолання інфекційних хвороб [1].

Визначення проблем правового регулювання захисту населення від інфекційних хвороб були предметом досліджень таких науковців як Галина Муляр, Ганна Шуст, Богдана Богдан та ін.

Визначення проблем правового регулювання захисту населення від інфекційних хвороб є метою цієї доповіді.

Згідно зі ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» повнолітнім дієздатним громадянам профілактичні щеплення проводяться за їх згодою, особам, які не досягли п'ятнадцятирічного віку – за згодою їх батьків, від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років – за їх згодою та за згодою батьків [2]. Отже, вакцинація в Україні є добровільною. Однак, цією ж статтею визначено, що профілактичні щеплення проти дифтерії, кашлюка, кору, поліомієліту, правця, туберкульозу є обов'язковими і включаються до календаря щеплень. Календарем профілактичних щеплень цей перелік розширено до 10 обов'язкових щеплень за віком: щеплення проти туберкульозу, правця, Гепатиту В, дифтерії, кашлюку, правця, гемофільної інфекції, кору, краснухи та паротиту [3].

У разі відмови від проходження цих щеплень для певних категорій осіб настають негативні правові наслідки у вигляді відсторонення працівників від роботи, відмова у прийомі дітей до виховних, навчальних, оздоровчих та інших дитячих закладів, особливі умови в'їзду та виїзду з території, на якій встановлено карантин тощо. Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного життя [4]. Фізична недоторканість особи охоплюється поняттям «приватне життя», а встановлення державою обов'язку пройти особою щеплення є втручанням у це право.

У справі «Vavříčka and Others v. the Czech Republic», яка розглядалася ЄСПЛ, заявники відмовлялися провести своїм дітям обов'язкові щеплення, у зв'язку з чим було відмовлено у прийнятті їх дітей до садочків. Суд дійшов до висновку, що втручання було законним, адже регулювалося поєднанням первинного і вторинного законодавства. Суд підкреслив, що держави несуть позитивні зобов'язання за ст. 2 Конвенції, а саме забезпечувати захист життя та здоров'я осіб, а рекомендаційний характер щеплень призвів би до зменшення рівня вакцинації, тому запровадження обов'язкової вакцинації відповідає нагальній потребі захисту громадського та особистого здоров'я. Суд вказав, що держава має керуватися у своїй політиці принципом «найкращих інтересів дитини», а добровільна вакцинація не зможе забезпечити підтримання колективного імунітету [5].

Таким чином, у цій справі ЄСПЛ застосував трискладовий тест: відповідність закону, наявність легітимної мети та необхідність у демократичному суспільстві. Якщо буде встановлено наявність цих трьох критеріїв, то втручання у право на «приватне життя» буде законним. У випадках, коли особа відмовляється від обов'язкових профілактичних щеплень, настає конфлікт між індивідуальним інтересом відмовитися від вакцинації та суспільним інтересом у вигляді права на безпеку та охорону здоров'я, у тому числі для осіб, які не підлягають вакцинації, що є позитивним зобов'язанням держави за статтею

2 Конвенції. Тому таке втручання у право, передбачене статтею 8 Конвенції, є пропорційним згідно з практикою ЄСПЛ.

Статтею 236 Кодексу про адміністративні правопорушення працівників Державної санітарно-епідеміологічної служби наділено повноваженнями розглядати справи про адміністративні правопорушення, а абз. 14 п. 1 ч. 1 ст. 255 надано право уповноваженим особам органів Держсанепідемслужби складати протоколи про адміністративні правопорушення. Однак, у 2017 році Державну санітарно-епідеміологічну службу було ліквідовано. Частина повноважень цього органу перейшла до МОЗ України, Центру громадського здоров'я та Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Тому Галина Муляр та Ганна Шуст пропонують закріпити вказані повноваження за Держпродспоживслужбою [6].

Статтею 6 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» передбачено, що МОЗ України затверджує методи обстеження та лікування хворих. Положенням про МОЗ України визначено, що МОЗ встановлює правила та періодичність проведення обов'язкових профілактичних оглядів на туберкульоз певних категорій населення. Тобто, цим актом врегульовано встановлення правил проведення обов'язкових профілактичних оглядів МОЗ України лише на туберкульоз, натомість проігноровано безліч інших інфекційних хвороб, для виявлення яких також потрібно здійснювати медичні огляди. Тому Богдана Богдан слушно пропонує розширити зміст пункту 4 вказаного Положення, шляхом зміни тексту на «...проведення обов'язкових профілактичних оглядів щодо наявності інфекційних хвороб, визначених чинним законодавством» [7].

Порядком розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві, затвердженим Постановою Кабінету міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 337 врегульовано порядок розслідування професійних захворювань. Важливість цього акту полягає в тому, що у разі встановлення, що інфікування відбулося під час виконання медичним працівником своїх професійних обов'язків, він має право отримати страхові виплати. Окремий порядок виплат встановлено для медичних працівників, які інфікувалися на COVID-19. Потрібно розрізняти, що розслідування професійних захворювань медичних працівників здійснюється відповідно до пунктів 30-53 Порядку №337 та провадиться спеціальною комісією. Натомість, розслідування випадків смерті медичних працівників внаслідок зараження COVID-19, здійснюється комісією з розслідування гострого професійного захворювання COVID-19, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-2, що призвело до смертельного наслідку та регулюється спеціальними положеннями Порядку № 337, а саме пунктами 141-1 – 141-14. У першому випадку право на отримання виплат має сам медичний працівник, а в другому – його члени сім'ї, батьки та утриманці. Тому питання компетенції комісій має важливе значення і необхідним є внесення змін до Порядку № 337 та розмежування повноваження між цими органами [8].

У Переліку професійних захворювань № 1662 потрібно замінити положення про медичних працівників, які можуть захворіти на професійні захворювання з «медичних та інших працівників, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії та здійсненні заходів із запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та лікування пацієнтів із випадками гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», на всіх медичних працівників, які заразилися під час виконання своїх професійних обов'язків, внаслідок лікування хворого на COVID-19. Адже ці норми є дискримінаційними щодо інших медичних працівників, як травматологів, хірургів, онкологів, психіатрів, які здійснювали лікування хворого на COVID-19 та самі захворіли внаслідок цього. Вони позбавлені можливості отримати той же соціально-правовий статус, що і медичні працівники, що безпосередньо зайняті у ліквідації епідемії COVID-19 [9].

Отже, згідно з практикою ЄСПЛ, втручання у право на «приватне життя», у контексті обов'язкової вакцинації, є законним, якщо буде встановлено відповідність закону, наявність легітимної мети та необхідність у демократичному суспільстві. Також необхідно надати повноваження Держпродспоживслужбі розглядати справи про адміністративні правопорушення та складати протоколи про адміністративні правопорушення, що закріплено за Санепідемслужбою попри її ліквідацію. Необхідно врегулювати питання встановлення правил проведення обов'язкових профілактичних оглядів МОЗ України щодо наявності інфекційних хвороб. Також потрібно розмежувати компетенцію між спеціальною комісією та комісією з розслідування гострого професійного захворювання COVID-19, спричиненого коронавірусом SARS-CoV-2, що призвело до смертельного наслідку. Важливо розширити коло медичних працівників, які можуть захворіти на професійні захворювання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р.254к/96-ВР// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 05.04.2024).
2. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон від 06.04.2000 р. № 1645-III // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text> (дата звернення 05.04.2024).
3. Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів : Наказ МОЗ України від 16.09.2011 р. № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text> (дата звернення: 05.04.2024).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 05.04.2024).
5. Case of Vavříčka and Others v. the Czech Republic (Applications nos. 47621/13 and 5 others) Judgment European Court of Human Rights, 8 April 2021. HUDOC/ European Court of Human Rights. Available at: < <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209039> >[Last accessed: 05 April 2024].
6. Муляр Г.В., Шуст Г.П. Загальна характеристика системи епідеміологічного нагляду України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. №2 (26). С. 84-90.
7. Богдан Б.В. Правові основи профілактики інфекційних хвороб як складової адміністративно-правової охорони населення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 1 (26). Т. 2. С. 177-181.
8. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Каб. Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-п#Text> (дата звернення: 06.04.2024).
9. Про затвердження переліку професійних захворювань : Постанова Каб. Міністрів України від 08.11.2000 р. № 1662. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1662-2000-п#Text> (дата звернення: 06.04.2024)

Клокова А. С.,

студентка 5 курсу, групи П-53

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»

ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАКТИКИ

Постановка проблеми. Дослідження інституту шлюбу залишається актуальною та важливою темою у сучасному світі, оскільки шлюб є одним з найбільш основоположних інститутів у багатьох культурах і суспільствах.

Однією з причин актуальності дослідження інституту шлюбу є зміна суспільних та культурних відносин у сучасному світі, зменшення кількості реєстрації шлюбу. Зростає кількість шлюбів, які укладаються з різних мотивів, включаючи фіктивні шлюби.

Нарешті, зростаюча кількість розривів відносин, розлучень та визнання шлюбів недійсними підкреслює важливість дослідження факторів, що впливають на стійкість та якість шлюбу.

Отже, дослідження інституту шлюбу та визнання його недійсним залишається важливим завданням для сучасних вчених та дослідників, оскільки допомагає краще розуміти сучасні відносини, відтворювати та адаптувати суспільні норми, практику та забезпечувати краще благополуччя для всіх учасників цих відносин.

Інститут визнання шлюбу недійсним досліджувався багатьма науковцями, зокрема, І. В. Апопій, М. В. Власюк, Т. В. Войтенко, К. М. Глиняна, В. С. Гопанчук, В. Ю. Євко, Л. Ю. Ковтунова, І. М. Петренко, І. Е. Ревуцька, Г. М. Санагурська, З. В. Ромовська, Н. О. Бойко, Д. І. Сидоренко.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шлюб, як соціальна установа, корінням сягає стародавніх культур та цивілізацій, що підтверджується історичними джерелами. У контексті правового інституту, визначення шлюбу різноманітне, але його основна мета – встановлення особливого правового статусу між подружжям.

Різні підходи до розуміння шлюбу відображаються в наукових дискусіях. Ці погляди, в основному, розділяються між тим, чи вважається шлюб договором, союзом чи спільністю. Законодавче визначення шлюбу закріплене в СК України, згідно з яким шлюб визначається як сімейний союз між жінкою та чоловіком, зареєстрований у відповідних державних органах.

Проаналізувавши визначення поняття «шлюб», основними ознаками є фізіологічна (союз різностатевих партнерів), конститутивна (обов'язкова реєстрація в органі державної реєстрації актів цивільного стану), сімейний союз.

Окрім ознак, важливою складовою є наступні принципи шлюбу: принцип добровільності шлюбу, принцип досягнення шлюбного віку; принцип моногамії; принцип спорідненості.

Процес укладення шлюбу включає декілька етапів, починаючи від подання заяви до державних органів реєстрації і закінчуючи видачею свідоцтва про шлюб. Важливими аспектами є ознайомлення наречених з їхніми правами та обов'язками, а також реєстрація шлюбу відповідно до встановлених строків і умов.

Законодавство також встановлює принципи недопустимості реєстрації шлюбу через представників та заборону обмеження прав і свобод подружжя.

Враховуючи ці аспекти, процедура укладення шлюбу в Україні дотримується згідно з чітко визначеними правилами і забезпечує захист інтересів подружжя.

Недійсність шлюбу розглядається як припинення правовідносин між особами, шлюб яких було зареєстровано з порушенням встановлених законодавством вимог, з моменту реєстрації шлюбу, та на відміну від цього припинення шлюбу розглядається як припинення на майбутнє правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу на підставі певних юридичних фактів.

Недійсним є шлюб, укладений із порушенням юридичних вимог до шлюбу, за умови, якщо таке порушення визнане судом або іншим уповноваженим державним органом.

Загальний правовий наслідок визнання шлюбу недійсним полягає в тому, що шлюб вважається таким, що ніколи не існував, а особи, що його уклали, вважаються такими, що раніше не перебували в шлюбі. У подружжя не виникає жодних особистих та майнових прав, що випливають із шлюбу. Так, не виникає права мати спільне прізвище, права на аліменти, права на частину спільного майна тощо. Вищезазначене не стосується прав та обов'язків батьків і дитини, яка народилася у недійсному шлюбі.

Правова природа недійсності шлюбу полягає в тому, що, з одного боку, недійсність шлюбу – це захід відповідальності стосовно особи, яка знала про перешкоди для укладення шлюбу, однак з різних мотивів уклала його, з іншого – захід захисту інтересів особи, яка правомірно помилялася щодо дійсності укладеного нею шлюбу, а також дітей, народжених у недійсному шлюбі.

Визнання шлюбу недійсним є важливим аспектом судової практики в багатьох країнах, у тому числі і в Україні. Ця процедура відбувається у випадках порушень законодавства щодо укладання шлюбу.

Судова практика здебільшого спрямована на захист прав і інтересів осіб, що знаходяться у шлюбних відносинах, а також на попередження можливих зловживань та порушень. Суди ретельно аналізують обставини справи та дотримуються законодавства при вирішенні питань щодо визнання шлюбу недійсним.

На жаль, аналіз судової практики у справах про визнання шлюбу недійсним, дозволяє вказати, що суди нечасто зазначають на захист яких саме сімейних прав та інтересів спрямоване визнання шлюбу недійсним. Частіше всього вказується на причинах укладення недійсних шлюбів, однак із причин укладання недійсного шлюбу не завжди можна вивести в чому саме полягало порушення сімейного права та інтересу і якого саме права чи інтересу (особливо у разі укладання фіктивного шлюбу).

Європейський суд з прав людини дотримується принципу індивідуальності інтерпретації, оцінюючи кожну справу на основі конкретних обставин. Він звертає увагу не лише на процесуальні аспекти, але й на етичні й суспільні аспекти справи.

Порівнюючи підходи національних судів та ЄСПЛ, можна відзначити, що суди України зазвичай акцентуються на формальних аспектах недійсності шлюбу, тоді як Європейський суд здійснює більш глибокий та індивідуалізований аналіз, враховуючи всі обставини справи. Це дозволяє ЄСПЛ забезпечити більш ефективний захист прав людини та визначити можливі порушення їхніх прав.

У результаті, хоча підходи судів України та Європейського суду відрізняються, обидва органи мають спільну мету захисту прав і свобод осіб, які звертаються до них у справах, пов'язаних з недійсністю шлюбу. Відмінність підходів може вказувати на різноманітність контекстів та вимог, з якими стикаються суди при вирішенні подібних справ, а також на різницю в рівні захисту прав людини у різних правових системах.

Список використаних джерел:

1. Бикова О. Ю. Укладення та розірвання шлюбу за законодавством України: автореф. дис. ... на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2005. 19 с.
2. Драгневич Л. Ю. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 1. С. 40–42.
3. Глиняна К. Особливості визнання шлюбу недійсним [Електронний ресурс] / К. Глиняна. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://yurvisnyk.in.ua/v2_2011/18.pdf.
4. Острук А. Наслідки недійсності шлюбу за сімейним законодавством України [Електронний ресурс] / А. Острук – Режим доступу до ресурсу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2011_2/visnuk_40.pdf.
5. Сидоренко Д. І. Загальні юридичні наслідки недійсності шлюбу за сімейним законодавством України [Електронний ресурс] / Д. І. Сидоренко. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.univer.km.ua/visnyk/1794.pdf>.

Леошек Є. Ю.,

студентка 3-го курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРАВО ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ: ПОРЯДОК ТА ПРИПИНЕННЯ

Постановка проблеми: Право постійного користування землею (далі – ППКЗ) закріплено в чинному Земельному кодексі України від 21.10.2001 р. (далі – ЗК України) [2] і застосовується у сфері регулювання земельних відносин. Правові норми, присвячені регулюванню земельних відносин, зосереджені в главі 15 ЗК України. При цьому обсяг ППКЗ істотно обмежений, воно може здійснюватися лише на землях, що перебувають у державній або муніципальній власності, і стосується лише певної категорії суб'єктів. Право постійного користування земельною ділянкою досліджувалося багатьма науковцями, аналіз можна знайти у працях А. М. Мірошниченка, О. О. Погрібного, В. І. Семчика, М. В. Шульги та багатьох інших вчених. **Метою роботи** є дослідження концептуальних положень права постійного користування земельною ділянкою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпосередньо виникнення ППКЗ пов'язане з переходом земельної ділянки від власника до конкретного постійного землекористувача. Саме до цих суб'єктів права постійного користування земельною ділянкою належать усі зазначені користувачі в ч. 2 ст. 92 ЗК України. Всього можна розмежувати сім груп землекористувачів. Предмет ППКЗ – земельна ділянка, яка надається з усіх категорій власності держави або муніципального права, перелік яких визначено ст. ст. 83 та 84 ЦК України [5]. Такі землі не можуть бути передані у приватну власність через їх особливу цінність і призначені для задоволення суспільних інтересів. Перелік суб'єктів, які можуть набувати земельні ділянки на праві постійного користування землею – є вичерпним. Постійні землекористувачі набувають землю у виключне користування і не мають права розпоряджатися нею [3, с. 190]. Право постійного користування земельною ділянкою виникає після отримання її користувачем документа, що підтверджує право постійного користування земельною ділянкою, та його державної реєстрації. При цьому його реєстрація до 1 січня 2013 року визнається дійсною за наявності певних підстав [6].

Припинення права постійного користування земельною ділянкою відбувається у разі: приватизації земельної ділянки, що перебуває на праві постійного користування; набуття декількома особами права власності на будівлі або споруди, які розташовані на земельній ділянці, та оформлення прав щодо неї; смерті особи – постійного користувача, на якого був виданий державний акт на право постійного користування земельною ділянкою (у разі відсутності спадкоємців). Що стосується ППКЗ, то земельне законодавство не містить прямої норми або чіткої заборони переходу такого права в порядку правонаступництва. Стаття 141 Земельного кодексу України, зазначає, які є підстави для припинення права користування земельною ділянкою. Судова практика тут також має місце. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2019 року у справі № 289/718/18 (провадження № 14-126цс19). Справа стосується несплати орендарем орендної плати, а тому є підстави для розірвання договору оренди, тобто порушене право користування земельною ділянкою передбачене статтею 141 Земельного кодексу України.

На підставі аналізу судової практики можна зробити висновок, що одним із проблемних аспектів інституту постійного користування землею є ситуації, коли уповноважені органи в односторонньому порядку припиняють раніше надане ППКЗ. При прийнятті рішень органи виконавчої влади та місцевого самоврядування в основному посилаються на постійну несплату земельного податку, набуття іншою особою права власності на частину будівель і споруд, розташованих на спірній ділянці, реорганізацію юридична особа та ін. [7, с. 23]. ЗК України не містить прямої норми чи чіткої заборони переходу ППКЗ в порядку правонаступництва до юридичних осіб. Деякі науковці, серед яких А. Мірошниченко,

М. Мельниченко, вважають, що «інститут постійного користування землею не визначається лише спеціальними процесами правового регулювання, що ставить низьку суперечливих питань щодо діяльності держави. Права осіб, виключених зі списку відповідно до змін, внесених до ст. 92 ЗК України щодо спадкування земельних ділянок, наданих у користування, є досить нерегульованими та залишаються недостатньо захищеними порівняно з правами інших постійних землекористувачів.

Підстави припинення права користування земельною ділянкою, до якої безпосередньо належить право постійного користування, слід розглядати як вичерпний перелік, який законодавець викладає у ст. 141 ЦК України. Інші підстави добровільного припинення права постійного користування шляхом відмови визначені ст. 142 ЦК України. Законодавець визначає повний перелік підстав припинення ППКЗ з яким можна ознайомитись у ст. 141 ЗК України. Інститут постійного користування, порівняно з іншими видами користування, представленими в земельному законодавстві, немає належного законодавчого регулювання та правових характеристик, які б сприяли його розвитку в правильному напрямку. Саме це зумовлює його комплексний характер, який в епоху ринкових земельних відносин виявляється абсолютно недоцільним з точки зору існування тимчасового землекористування, яке вважається більш вигідним. Це явище має лише один альтернативний шлях розвитку: реформування інституту постійного користування землею, зміна правових норм та нормативних актів, пов'язаних з регулюванням даного виду права користування, скасування законодавчої прогалини тощо.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко А. М. Земельне право України : підручник. Київ : Алерта, 2011. 678 с.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
3. Земельне право: підручник / за ред. М. В. Шульги. 3-тє вид., доп. і перероб. Харків: Юрайт, 2023. 592 с.
4. Мірошніченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. Київ : ЦУЛ, 2011. 516 с.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.03.2024).
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15> (дата звернення: 11.03.2024).
7. Заплітна І.А., Худоб'як Д.Я. Право постійного землекористування: проблемні аспекти правового регулювання та їх вирішення. *Юридичні науки*. №2, 2023. С. 22-27.

Малко А. О.,

студент 5 курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЛК ТА МСЕК В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Початок війни в Україні у 2014 році та подальший розвиток подій з вторгненням російських окупаційних військ у лютому 2022 року спричинили значні зміни в сфері охорони здоров'я. Численні військовослужбовці та цивільні потребують медичної допомоги, включаючи реабілітацію та соціальну адаптацію. У цьому контексті роль військово-лікарської комісії (ВЛК) та медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) набуває особливого значення. Від правильності їхньої роботи залежить якість медичного обслуговування та можливість отримання соціальних гарантій та компенсацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу всієї правової системи, що контролює роботу ВЛК та МСЕК, безперечно становить Конституція України. Зокрема, у статті 3 Основного Закону зазначається, що Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Крім того, важливими нормативно-правовими актами є Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" від 21.10.1993 № 3543-ХІІ [2] і Наказ Міністерства оборони України від 14 серпня 2008 року № 402 "Затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України" [3].

Щодо МСЕК, то її діяльність регламентує постанова Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 року №1317 «Питання медико-соціальної експертизи» [4], а також Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2022 року № 225 «Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України», у тексті якої вказано про те, що на період дії воєнного стану на території України та протягом шести місяців після його припинення або скасування: 1) у разі коли особа, що звертається для встановлення інвалідності, не може прибути на огляд до медико-соціальної експертної комісії, така комісія може приймати рішення про встановлення інвалідності заочно на підставі направлення лікарсько-консультативної комісії;

2) Кримська республіканська, обласні, центральні міські у мм. Києві та Севастополі, міські, міжрайонні та районні медико-соціальні експертні комісії здійснюють свої функції з забезпеченням принципу екстериторіальності та забезпечують проведення медико-соціальної експертизи за направленням лікарсько-консультативною комісією незалежно від місця реєстрації, проживання або перебування особи, що звертається для встановлення інвалідності [5].

Нижче перелічено всі, окрім згаданих раніше, актуальні нормативно-правові акти, що стосуються діяльності МСЕК:

- Закон України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні" від 21.03.1991 № 875-ХІІ [6].

- Закон України "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні" від 06.10.2005 № 2961-IV [7].

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05 вересня 2011 року № 561 "Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності" [8].

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05 червня 2012 року № 420 "Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків" [9].

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14 лютого 2012 року № 110 "Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування" [10].

• Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 30 липня 2012 року № 577 "Про затвердження форм первинної облікової документації, що використовується в медико-соціальних експертних комісіях" [11].

Порядок встановлення інвалідності регламентують два профільні закони, а саме: Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, який визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями і інтересами [12], а також Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV, який в свою чергу, відповідно до Конституції України визначає основні засади створення правових, соціально-економічних, організаційних умов для усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я, функціонування системи підтримання особами з інвалідністю фізичного, психічного, соціального благополуччя, сприяння їм у досягненні соціальної та матеріальної незалежності [13].

Отже, правове регулювання та забезпечення коректного та ефективного функціонування таких важливих у нас час органів, як ВЛК та МСЕК є безумовним пріоритетом для усіх відповідальних органів та посадових осіб, оскільки від дієвості МСЕК та ВЛК залежить здоров'я та соціальна захищеність наших захисників та захисниць.

Список використаних джерел:

1. Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3543-12> (дата звернення: 15.04.2024)

3. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України : Наказ; Міноборони України від 14.08.2008 № 402 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1109-08> (дата звернення: 15.04.2024)

4. Питання медико-соціальної експертизи : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Перелік від 03.12.2009 № 1317 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1317-2009-%D0%BF> (дата звернення: 16.04.2024)

5. Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2022 № 225 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/225-2022-%D0%BF> (дата звернення: 16.04.2024)

6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12> (дата звернення: 16.04.2024)

7. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15> (дата звернення: 16.04.2024)

8. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності : Наказ; МОЗ України від 05.09.2011 № 561 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1295-11> (дата звернення: 17.04.2024)

9. Про затвердження Порядку та Критеріїв встановлення медико-соціальними експертними комісіями ступеня стійкої втрати професійної працездатності у відсотках працівникам, яким заподіяно ушкодження здоров'я, пов'язане з виконанням трудових обов'язків : Наказ; МОЗ України від 05.06.2012 № 420 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1387-12> (дата звернення: 17.04.2024)

10. Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування : Наказ; МОЗ України від 14.02.2012 № 110 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0661-12> (дата звернення: 17.04.2024)

11. Про затвердження форм первинної облікової документації, що використовується в медико-соціальних експертних комісіях : Наказ; МОЗ України від 30.07.2012 № 577 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1504-12> (дата звернення: 17.04.2024)

12. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/875-12> (дата звернення: 17.04.2024)

13. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15> (дата звернення: 17.04.2024)

Павлюк С. Ю.,

студентка 5 курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРАКТИКА ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО ДЕФЕКТІВ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Постановка проблеми. Актуальність вирішення спорів щодо дефектів надання медичної допомоги та відповідальності медичних працівників свідчить про те, що цій проблемі необхідно приділяти належну увагу з боку як держави, так і медичної спільноти.

Актуальність цієї теми обумовлена низкою факторів:

Зростання кількості спорів: За даними статистики, кількість спорів щодо дефектів надання медичної допомоги постійно зростає. Це може бути пов'язано з низкою факторів, таких як:

- Зростання складності медичних процедур
- Збільшення кількості людей, які користуються медичними послугами
- Зростання обізнаності людей про свої права
- Зростання доступності правової допомоги

Складність вирішення спорів: Справи про дефекти надання медичної допомоги є складними для вирішення, адже вони потребують спеціальних знань у галузі медицини та права.

Відсутність чіткої нормативної бази: Нормативна база, що регулює питання відповідальності медичних працівників за дефекти надання медичної допомоги, є нечіткою та неповною.

Економічні наслідки: Спори про дефекти надання медичної допомоги можуть мати значні економічні наслідки як для пацієнтів, так і для медичних працівників. Пацієнти можуть нести витрати на лікування травм, пов'язаних з дефектами надання медичної допомоги, втрату працездатності та інші збитки. Медичні працівники можуть нести відповідальність за шкоду, завдану пацієнтам, у формі виплати компенсації моральної шкоди, відшкодування матеріальної шкоди та навіть кримінальної відповідальності.

Вплив на довіру до системи охорони здоров'я: Спори про дефекти надання медичної допомоги можуть негативно впливати на довіру людей до системи охорони здоров'я. Коли люди відчують, що їм не надається якісна медична допомога, вони можуть втрачати довіру до медичних працівників та системи охорони здоров'я в цілому.

Важливість покращення системи вирішення спорів: Покращення системи вирішення спорів щодо дефектів надання медичної допомоги може допомогти:

- Захистити права пацієнтів
- Підвищити якість медичної допомоги
- Знизити кількість спорів
- Зменшити економічні наслідки спорів
- Підвищити довіру до системи охорони здоров'я

Існує багато наукових робіт, присвячених дефектам медичної допомоги та відповідальності медичних працівників. Ось деякі з них:

1. "Дефекти медичної допомоги: поняття, види, причини та шляхи їх попередження" (2020) професора О. В. Гайдука.

У цій статті автор досліджує поняття дефектів медичної допомоги, їх види, причини та шляхи попередження. Автор дає комплексну характеристику дефектів медичної допомоги, виокремлюючи їх основні ознаки та класифікуючи їх за різними підставами. Автор також аналізує причини виникнення дефектів медичної допомоги та пропонує шляхи їх попередження.

2. "Відповідальність медичних працівників за дефекти медичної допомоги" (2018) професора І. В. Федонюка.

3. "Дефекти медичної допомоги: судово-медична експертиза" (2017) професора В. М. Корчака.

4. "Медична помилка: правові та етичні аспекти" (2016) професора Т. В. Бойко.

5. "Дефекти медичної допомоги: шляхи їх попередження та усунення" (2015) професора Ю. М. Шайгородського.

Це лише деякі з багатьох наукових робіт, присвячених дефектам медичної допомоги та відповідальності медичних працівників. Ці роботи дають комплексну характеристику даної проблеми, досліджуючи її з різних точок зору.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дефект надання медичної допомоги – це неякісне здійснення профілактики, діагностики, лікування, реабілітації, а також організації їх надання, пов'язане з неналежним чи належним виконанням (невиконанням) медичним працівником своїх професійних обов'язків, що спричинило чи могло спричинити для пацієнта несприятливі наслідки.

В основу класифікації дефектів надання медичної допомоги покладені такі критерії:

- причини несприятливих результатів;
- аспекти відповідальності медичних працівників.

Враховуючи необхідність медико-правового осмислення дефектів надання медичної допомоги, зважаючи на підходи, що існують у правовій науці, оптимальним є такий варіант правової класифікації дефектної роботи медиків. Відповідно до нього розрізняють такі види дефектів надання медичної допомоги:

- 1) лікарські помилки;
- 2) нещасні випадки;
- 3) професійні злочини.

При цьому, оцінюючи дефекти лікування (діагностики), в першу чергу необхідно встановити правильність або неправильність надання такої допомоги. Керуватися важливо перш за все положеннями нормативно-правових актів, а також суто медичними канонами, прийнятими в практиці роботи лікарів (стандартами надання медичної допомоги).

Важливий чинник правової кваліфікації дефектів надання медичної допомоги – наявність причинно-наслідкового зв'язку між діями медичного працівника і негативними наслідками для здоров'я пацієнта.

Відповідно до статті 80 Закону України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть: цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством.

При цьому, слід зазначити, що згідно з частиною третьою статті 34 цього Закону лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму.

Медичні працівники зобов'язані невідкладно надавати необхідну медичну допомогу у разі невідкладного стану людини. У тій же статті 37 Основ передбачено, що за несвоєчасне та неякісне забезпечення необхідною медичною допомогою, що призвело до тяжких наслідків, винні особи несуть відповідальність відповідно до закону.

Піти на ризик при медичному втручанні медичний працівник може як виняток – в умовах гострої потреби, коли можлива шкода від застосування методів діагностики, профілактики або лікування менша, ніж очікуване у разі відмови від втручання, а усунення небезпеки для здоров'я пацієнта іншими методами неможливе.

Під час надання медичної допомоги можуть виникати дефекти її надання, через які відбувається ушкодження здоров'я пацієнта чи його смерть. Якщо такі стаються з вини медичних працівників, пацієнт(ка) може вимагати відшкодування шкоди, зокрема в судовому порядку. В більшості випадків, це цивільні позови постраждалої особи (пацієнта чи пацієнтки), або її законного представника до закладу охорони здоров'я. Якщо вина медичного працівника є доведеною, постраждала сторона може вимагати компенсації майнової (ст. 22 ЦК України) та немайнової, або моральної шкоди (ст. 23 ЦК України).

З погляду законодавства, яке відрізняє якісну медичну послугу від неякісної і встановлює відповідальність за неякісну, прийом у лікаря чи проходження будь-яких лікувальних процедур – це отримання медичних послуг. Тому в разі отримання неякісних (за обґрунтованим висновком пацієнта) медичних послуг слід апелювати до законодавства про захист прав споживачів. Саме як споживач хворий може домогтися відповідальності заподіювача шкоди і належної компенсації.

Існує кілька способів вирішення спорів щодо дефектів надання медичної допомоги:

- Переговори: Це перший крок, який рекомендується зробити. Пацієнт або його представник може спробувати укласти договір з медичним працівником або закладом охорони здоров'я про відшкодування шкоди.

- Медіація: Це процес, за допомогою якого нейтральний посередник допомагає сторонам спору укласти угоду.

- Арбітраж: Це процес, за допомогою якого нейтральний арбітр виносить остаточне рішення щодо спору.

- Судовий розгляд: Це крайній захід, до якого слід вдаватися лише в тому випадку, якщо інші способи вирішення спору не вдалися.

Таким чином, дефекти надання медичної допомоги можуть мати серйозні наслідки для пацієнтів. Існують різні способи попередити дефекти надання медичної допомоги. Пацієнти, які вважають, що стали жертвою дефекту надання медичної допомоги, мають право на відшкодування шкоди.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР із зм. та доп., внес. зг. законів України; станом на 30.09.2016 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрану.

2. Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

3. Сенюта І.Я. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види // Медичне право. – 2017. – № 1(19). – С. 55-66.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ, із зм. та доп., внес. зг. законів України; станом на 10.6.2018 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. – Назва з екрану.

5. Цивільний кодекс України :закон України від 16.01.2004 р. із зм. та доп., внес. зг. законів України; станом на 12.07.2018 р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрану.

6. Українські медики відповідатимуть за лікарську недбалість. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/health/country/403572-ukrajinski-mediki-vidpovidatimut-za-likarsku-nedbalist.html>. – Назва з екрану.

Парай В. В.,

студентка 4 курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І Малиновського
Національного університету «Острозька академія»

ДОПУСТИМІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Саме поняття «електронні докази» з'явилося у 70-ті роки ХХ ст. від початку появи так званих машинних документів. У світовій практиці існує термін «datamessage» – за ст. 2 Типового закону про електронну торгівлю від 1997 р., рекомендованого Генеральною Асамблеєю ООН, визначається як інформація, що підготовлена, відправлена, отримана або збережена за допомогою електронних, оптичних або аналогічних засобів, включаючи електронний обмін даними, електронну пошту, телеграф або факс.

Відповідно до ст. 100 ЦПК України, *електронними доказами* є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, які мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Одним із проблемних аспектів оцінки електронних доказів є їх широка різноманітність, що зумовлена сучасним рівнем науково-технологічного розвитку та ступенем використання різноманітних технологічних засобів у повсякденному житті людини. Це, в свою чергу, зумовлює широке поширення цифрової інформації, яка може бути використана в доказовій діяльності, а в багатьох випадках виступає безальтернативним засобом доказування обставин справи, від яких залежать результати її розгляду судом.

Крім визначення електронних доказів, у процесуальному законодавстві закріплено порядок пред'явлення їх до суду. Так, ч. 2, 3 ст. 100 ЦПК України закріплює правило, за яким електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис». Учасники справи мають право подавати електронні докази в паперових копіях, посвідчених у порядку, передбаченому законом. Однак саме під час реалізації особою зазначеного права в неї та в суду може виникнути низка питань, які, на жаль, не знайшли свого детального закріплення в нормах діючого законодавства[1, с. 157].

По-перше, це стосується порядку посвідчення електронних копій та порядку посвідчення паперових копій електронних доказів, який жодним законом не визначений. Чинне законодавство не визначає, хто має право засвідчувати паперові копії електронних доказів, яким вимогам вони повинні відповідати, які дії повинні вчинити учасники провадження для надання паперовій копії електронного доказу доказової сили. У зв'язку з цим виникає питання, що є належним чином засвідченою паперовою копією електронного доказу, яка б була засвідчена відповідно до закону. Саме тут неможливо не погодитись з позицією В.С. Петренка, який вважає, що з огляду на специфіку деяких електронних доказів, наприклад, відео- або звукозаписів, вони не можуть бути виражені в паперовому вигляді та посвідчити їх електронним цифровим підписом неможливо. Таким чином, до врегулювання на законодавчому рівні питання щодо засвідчення копій електронних доказів у сторін судового провадження буде існувати можливість подати електронні докази тільки в оригіналі. Однак, продовжує автор, порядок такого подання теж чітко не врегульований, тому залишається актуальним питання, що саме може вважатися оригіналом електронного доказу. Як наслідок, у суду можуть виникнути питання щодо допустимості та оцінки зазначених доказів.

По-друге, можна помітити, що на сьогодні існує колізія, пов'язана із використанням електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП). Як було зазначено, електронні докази подаються в оригіналі або в

електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом. Тобто виходить, якщо електронний документ подається в оригіналі, то це не вимагає засвідчення його електронним підписом. Так, у ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» передбачається можливість застосування електронного підпису для ідентифікації автора документа, однак ця вимога не є обов'язковою. Разом із тим, відповідно до ст. 7 цього ж Закону України, зазначено, що оригіналом електронного документа є електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного в розумінні Закону України «Про електронний цифровий підпис».

Щодо практичного аспекту використання та оцінки електронних доказів у судовій цивілістичній практиці, то відповідно до аналізу цивільних спорів, у яких сторони використовують електронні джерела як докази, можна дійти висновку, що найчастіше електронні докази подаються у формі електронного листування (наприклад, для підтвердження сторонами факту укладання договору, його умов, оплати та прийняття товару, робіт або послуг тощо), інформації, яка міститься на інтернет-сайтах або соціальних мережах (наприклад, у справах щодо захисту честі та гідності, ділової репутації; спорах щодо захисту інтелектуальної власності та авторських прав). При цьому, переважна більшість таких доказів надається у формі скріншотів. Як правило, складність прийняття таких доказів до розгляду пов'язана із недодержанням суб'єктом подання встановленої законом форми, зокрема, електронного цифрового підпису. В більшості випадків, такі документи не приймаються як докази, оскільки їх не можна визнати допустимими без підтвердження їхньої автентичності.

В цивілістичній правовій доктрині обґрунтовується виокремлення таких умов допустимості електронних доказів [2, с. 26]:

1) безумовною вимогою допустимості, якою повинен володіти електронний документ у цивільному процесі як доказ, як показує судова практика, є «доступність у розумінні»;

2) умовою допустимості електронного документа як доказу слід розглядати можливість ідентифікації його автора, яка може здійснюватися за допомогою електронно підпису, можливість якої здійснена тільки в разі, коли встановлено справжність електронно-цифрового підпису.

Також підставою для допустимості є дотримання умов, що гарантують цілісність документа, які залежать від особливості створення, зберігання, передачі каналами зв'язку електронного документа.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що запровадження на національному рівні нового засобу доказування – електронних доказів покликане сприяти ефективному та своєчасному здійсненню цивільного судочинства. Проте виникає багато проблемних та відкритих питань, які в майбутньому повинні бути вирішені судовою практикою з метою забезпечення однакового застосування норм права судами України. Зволікання в законодавчому вирішенні наявних проблемних питань може призвести до неможливості ефективно використовувати на практиці відповідні правові норми.

Список використаних джерел

1. Харитонов Є. О. Категорії «приватне право», «цивільне право України»: до проблеми співвідношення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 12. С. 157-169.
2. Розовський Б. Г. Державна власність: чия вона? *Економіка та право*. 2013. № 1. С. 26-31.

Пилипчук В. В.,

студент 3 курсу,

Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми:

1) Необхідність перегляду законодавства: в нинішніх реаліях деякі аспекти нашого законодавства не відповідають сучасним вимогам.

Умови воєнного стану створюють надзвичайні обставини, які можуть вимагати швидких змін у законодавстві щодо приватизації землі. Наявне законодавство, спрямоване на мирний час, може бути неадекватним для ефективного вирішення питань з приватизації земельних ділянок під час конфлікту.

2) Безпека власності та прав людини: враховуючи всі ризики, котрі несе війна – в тому числі для майна, наприклад можливість його знищення внаслідок бойових дій, необхідні законодавчі механізми для його захисту, проте потрібно зберігати баланс. Це означає, що при вчиненні законодавчої діяльності щодо воєнного стану, треба не порушувати основоположних прав і свобод людини.

Під час воєнного стану існує значний ризик порушення прав власності та прав людини, зокрема, щодо земельних ділянок. Необхідно розглянути, як забезпечити безпеку власності та гарантувати права громадян на земельні ресурси в умовах воєнного конфлікту.

3) Економічні наслідки: бойові дії – це завжди матеріальні втрати та витрати, зокрема і в сфері ринкових відносин, отже важливою складовою законодавчого регулювання має бути: мінімізація втрат, забезпечення стабільності продовольчої безпеки, пошук шляхів для залучення нових матеріальних ресурсів, в тому числі й для відновлення та відшкодування заданих війною збитків.

Приватизація землі в умовах воєнного стану може мати серйозні економічні наслідки для країни, зокрема, через порушення ринкових відносин та збитки для сільськогосподарського сектору. Недоцільність ефективного використання земельних ресурсів у період воєнного конфлікту може призвести до збільшення економічного нерівня та загрози продовольчій безпеці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регулювання приватизації землі в Україні значно змінилось: законодавство України передбачає ряд законів, що регулюють процедуру приватизації землі, включаючи закони про землю, приватизацію об'єктів державної власності, земельні пайові товариства, об'єкти приватної власності та ринок земель. Вплив воєнного стану дійсно значний та не може бути непомітним ні для кого: введення воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на регулювання земельних відносин, зокрема, шляхом обмеження доступу до реєстрів та кадастру, а також введення заборон на безоплатну передачу земельних ділянок у власність. Не обійшлося і без змін в законодавстві: Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань відновлення системи реєстрації прав на оренду сільськогосподарських земель та вдосконалення законодавства щодо земельного забезпечення" вніс зміни до процедури безоплатної передачі земельних ділянок у власність. Право на безоплатне отримання земельних ділянок врегульовано: Під час воєнного стану право на безоплатне отримання земельних ділянок у власність залишається для громадян України, які мають власність на об'єкти нерухомого майна та для тих, хто має право користування землею до 1 січня 2002 року.

Щодо процедури приватизації, то процедура безоплатної передачі земельних ділянок у власність передбачає подання клопотання та необхідну технічну документацію, після чого орган влади має прийняти рішення щодо передачі ділянки у власність та присвоєння їй кадастрового номеру.

Варто зазначити, що відбулась певна лібералізація земельних відносин у воєнний період: Закон "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану" спрямований на специфічний спосіб лібералізації земельних відносин та їх адаптацію до умов воєнного часу. Збільшено посівні площі: внесені зміни до земельного законодавства спрощують питання, пов'язані з орендою сільськогосподарських земель. Дозвіл на

оренду земельних ділянок для сільськогосподарського використання надається без проведення земельних торгів та без формування земельної ділянки, що відкриває можливості для збільшення посівних площ. Врегульовано питання передачі в оренду земельних ділянок: Закон встановлює додаткові умови для передачі в оренду земельних ділянок, належних державній або комунальній власності, в тому числі можливість передачі в оренду ще до реєстрації права комунальної власності. Забезпечена можливість оренди для сільськогосподарського виробництва: Закон дозволяє передачу в оренду земельних ділянок для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без зміни їх цільового призначення, що відкриває нові можливості для сільськогосподарських підприємств.

Зміни у законодавстві торкнулись і таких чутливих питань, як легалізація зміни призначення земельних ділянок у воєнний період: Закон пропонує спрощену процедуру зміни цільового призначення земельних ділянок у воєнний період для переміщення підприємств з зон бойових дій та будівництва інфраструктурних об'єктів без необхідності компенсації збитків у сільському та лісовому господарстві. Відбулася часткова відмова від деяких обмежень: Закон також передбачає можливість зміни цільового призначення земельних ділянок для різних цілей без дотримання обмежень, пов'язаних з особливо цінними земельними ресурсами або вимогами місцевої містобудівної документації. Врегульовано конфлікти у зміні цільового призначення: У випадку конфлікту між призначенням земельної ділянки та функціональним призначенням території рішення щодо зміни призначення земельної ділянки приймається на підставі обґрунтованого висновку уповноваженого органу містобудування та архітектури місцевої ради. Зареєстровано зміни в Державній земельній кадастровій книзі: Зміни цільового призначення земельних ділянок реєструються у Державній земельній кадастровій книзі, що має важливе значення для правової чистоти та контролю за земельними відносинами.

Короткі висновки:

Дане дослідження зачіпало багато питань законодавчої регуляції тих проблем, які постали перед законодавцями після початку війни, і тих, які були присутні до повномасштабного вторгнення, проте в сучасних умовах для їх розв'язання потрібні нові шляхи та нові роз'яснення, щодо процедур, які проводяться з цих питань. У світлі проведеного дослідження можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, приватизація землі є складним та багатогранним явищем, що має важливе значення для суспільно-економічного розвитку, особливо в умовах воєнного конфлікту. Цей процес відображає етапи трансформації власності та впливає на розвиток аграрного сектору, економіки загалом та соціальний ландшафт.

По-друге, успішна приватизація землі в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, який враховує інтереси всіх зацікавлених сторін, включаючи місцеве населення та владні структури. Важливо забезпечити прозорість та справедливість у всіх аспектах приватизаційного процесу, щоб уникнути корупції та несправедливих практик.

По-третє, досвід приватизації землі в інших країнах показує, що успішна реалізація цього процесу вимагає уважного врахування історичного контексту, соціальних та економічних аспектів, а також уникнення традиційних викликів, таких як корупція та недостатня прозорість.

Усі ці висновки підкреслюють важливість ретельного планування та реалізації приватизаційних стратегій в умовах воєнного конфлікту. Розробка ефективних механізмів захисту прав власності, а також забезпечення ефективного управління земельними ресурсами, становить важливе завдання для владних органів та громадських структур у контексті конфліктної ситуації.

Отже, приватизація землі в умовах воєнного конфлікту є складним і багатогранним процесом, який вимагає уважного аналізу, глибокого розуміння контексту та активного включення всіх зацікавлених сторін для досягнення стабільності, розвитку та справедливого розподілу земельних ресурсів. Наразі наше законодавство не є цілком та повністю підлаштоване під ті умови та виклики, які кидає нам воєнний стан з усіма його загрозами та неочікуваністю, проте багато процесів вже врегульовано, а щодо деяких питань вже є напрацьовані ініціативи, котрі повинні полегшити процеси приватизації, в тому числі земельних ділянок, тим самим забезпечити безпеку у продовольчій галузі.

Список використаних джерел:

1. Третяк А. М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: Навчальний посібник. – К.: Аграрна наука, 2002. – 280 с.

2. В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка» 2005. – 672 с.

3. Третяк А. М. Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: Навчальний посібник. – К.: Аграрна наука, 2002. - 280 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель: Закон України від 19.10.2022, № 2698-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-20#Text>

5. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001, № 2768-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.05.2022, № 2247-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022, № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

Приходько І. В.,

*студентка групи П-31 спеціальності 081 «Право»
Інституту права ім. І.Малиновського
Національного університету «Острозька академія»*

СТРОКИ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зараз, коли в країні діє воєнний стан, судовий розгляд справ може тимчасово призупинитись, окрім винятків невідкладних судових рішень. Це пов'язано з тим, що частина судів знаходиться на територіях, де ведуться активні бойові дії, також проблемою зупинки судового розгляду є те, що деякі учасники не можуть прибути до суду через виконання функціонованих обов'язків, наприклад, вступ до лав ЗСУ або ТРО.

Більшість судів, де це можливо, працюють у штатному режимі та рекомендують учасникам судового процесу брати участь у розгляді справи в режимі відеоконференції. Щодо розгляду окремих проваджень у цивільних справах в умовах воєнного стану – зміст та форма повинні відповідати засадам та завданням цивільного судочинства, мають бути внесені зміни до ЦПК для здійснення таких проваджень в умовах воєнного стану. Але, на жаль, такі особливості до ЦПК не вносились. Незважаючи на це судді повинні пристосовуватись до чинних цивільних процесуальних норм для дієвого здійснення правосуддя в умовах війни. На сьогоднішній день судова система знаходиться, так би мовити, «на військових рейках», тобто українські суди поділились умовно на дві ланки: ті, що не можуть працювати зараз у зв'язку з окупацією (всі справи передаються до іншого суду на безпечній території), та ті суди, що працюють в штатному режимі, тобто справи здебільшого проводяться в режимі відеоконференції, за поданням відповідного клопотання розгляд справ судом може проходити без учасників справи. Тобто певні особливості проведення судового засідання у період воєнного стану ніяк не повинні порушувати гарантоване Конституцією право на справедливий судовий захист. Справедливість судового процесу є досить спірним питанням, адже те, що є справедливим для одного, для іншого – ні. [1, с. 87].

23 серпня 2022 року набрала чинності Постанова КМУ № 928, за якою карантин на всій території України продовжено до 31 грудня 2022 року [2]. Законодавець не вніс норми до ЦПК щодо здійснення правосуддя в умовах війни, але учасники судового процесу та суд під час виконання своїх обов'язків можуть користуватись карантинними процесуальними нормами. Так, суд за заявкою учасників справи поновлює процесуальні строки, встановлені нормами КАСУ, якщо визнає причини їх пропуску поважними і такими, що зумовлені обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном, а також суд вправі продовжити процесуальний строк, якщо виконати будь-які процесуальні дії у визначений строк не можливо у зв'язку з провадженням карантину, також учасники справи під час дії карантину можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції (п. 3 розділ VI КАСУ) [3].

У постанові ВС від 19.05.2023 у справі № 910/5241/20 [4] зазначено, що відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 227 ГПК України (аналогічно п. 2 ч. 1 ст. 251 ЦПК) суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у випадку перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 229 ГПК України (аналогічно п. 2 ч. 1 ст. 253 ЦПК) провадження у справі зупиняється у випадках, встановлених п. 3 ч. 1 ст. 1 227 цього Кодексу – до припинення перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. Враховуючи викладене, колегія суддів дійшла висновку про необхідність зупинення касаційного провадження у справі до припинення перебування скаргника у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції. До того ж, тлумачення змісту пункту 3 частини першої статті 227 ГПК України у взаємозв'язку з положеннями частин першої – третьої статті 56 ГПК України із застосуванням філологічного та логічного способів їх

інтерпретації свідчить, що закріплена законодавцем у статті 227 цього Кодексу норма щодо обов'язку суду зупинити провадження у справі у разі перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан стосується та може бути застосована фактично щодо фізичних осіб, оскільки інститут представництва юридичної особи в суді надає можливість її участі в судовому процесі через уповноваженого представника (Постанова КГС ВС від 17.11.2022 року у справі № 910/9721/18) [5].

Факт введення воєнного стану в Україні сам по собі не є достатньою підставою для продовження процесуального строку. Таке продовження можливе лише в разі наявності обставин, що виникли внаслідок введення воєнного стану та перешкоджають виконанню учасником судового процесу процесуальних дій протягом законом встановленого періоду.

Поважними причинами пропуску процесуального строку є ті, які унеможливають або ускладнюють можливість вчинення процесуальних дій у визначений законом строк, є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення особи, що звернулась з адміністративним позовом, пов'язані з дійсно істотними обставинами, перешкодами чи труднощами, що унеможливили своєчасне звернення до суду та підтвержені належними і допустимими доказами. Незнання про порушення своїх прав через байдужість або небажання дізнатися не є поважною причиною пропуску строку звернення до суду. У період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження .... Судів... (ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану») [6]. Введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду з позовами. Питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку. Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не є підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом встановленого законом строку. Поновлення процесуального строку під час війни продовження Оскільки судом першої інстанції не встановлено обставин, які б перешкождали заявнику через запровадження в Україні воєнного стану звернутись до суду в місячний строк після отримання спірного рішення й ознайомлення з його змістом і мотивами, а сам факт запровадження воєнного стану в Україні, без обґрунтування неможливості звернення до суду в розумні строки, у зв'язку із запровадженням такого, не може вважатись поважною причиною пропуску цих строків.

Список використаних джерел:

1. Резворович К.Р., Щербіна Д.В. Цивільне судочинство в умовах воєнного стану // «Молодий вчений» № 2 (114). Лютий, 2023 р. С. 86-89.
2. Постанова КМУ від 19.08.2022 р. № 928 «Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 р.». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Офіційний веб-портал «Судова влада України». URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1267529/> (дата звернення: 21.02.2023).
4. Постанова ВС від 19.05.2023 у справі № 910/5241/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=110997968&red=100003ad489a3db176a3815be4457a0128b971&d=5>
5. Постанова КГС ВС від 17.11.2022 року у справі № 910/9721/18 URL:<http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=107585885&red=100003ac025d37a30f4c1783d639b73340317c&d=5>
6. ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII із змінами і доповненнями // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

Прокопчук М. П.,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності 081 Право
Інституту права ім. І.Малиновського
Національного університету «Острозька академія»*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ВИДИ

Постановка проблеми. Визначення поняття договору про надання медичних послуг є важливим для розуміння його сутності при укладенні такого між сторонами. Цивільне законодавство на сьогодні надає визначення договору, проте, не виділяє саме договору про надання медичних послуг як окремих його видів. Таке в свою чергу створює невизначеність щодо правових обов'язків та в подальшому в цілому розуміння такого правового договору. Може зумовити виникненню спірних ситуацій з приводу того, з чого складається такий договір, що в свою чергу породжує неправильне застосування правових норм у випадку спорів чи скарг. Задля розуміння цього необхідне звернення до доктрини, що пропонує деякі варіації з окремими його характеристиками та виокремлення на види.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз чинного законодавства, наукової доктрини та медичної практики, дає можливість надати визначення договору про надання медичних послуг, як договору, за яким одна сторона (медична установа або приватно практикуючий лікар) зобов'язується за завданням другої сторони (пацієнта) докласти максимальних зусиль для досягнення позитивного результату послуги, яка направлена на задоволення потреб пацієнта (замовника) у покращенні стану здоров'я або задоволенні його медико-естетичних потреб, шляхом вчинення професійних медичних дій, які не суперечать нормам і принципам законодавства, а пацієнт (або його представник) зобов'язується оплатити надану послугу, якщо інше не встановлено договором або законом [1, с. 3-4].

Договір про надання медичних послуг є однією з найпоширеніших підстав виникнення правовідносин з надання медичних послуг. Цей правочин виконує роль основного правового механізму реалізації прав і законних інтересів його учасників (фізичних осіб, медичних закладів, лікарів) і стимулювання економічної доцільності приватної медичної діяльності. За договором про надання медичних послуг одна сторона (медична організація, лікар) зобов'язується надати, а інша сторона (пацієнт) – прийняти та оплатити оплатні послуги, спрямовані на зміцнення здоров'я пацієнта, відповідно до умов договору [2, с. 55].

Тобто такі договори передбачають зобов'язання медичного працівника надати відповідну медичну послугу її замовнику, відповідно визначаючи ряд умов до належної її реалізації.

Договір про надання медичних послуг можна охарактеризувати як консенсуальний, оплатний, двосторонній, публічний [3, с. 248].

Ця угода характеризується згодою сторін на її умови, зазвичай передбачає оплату за надані послуги, та є відкритою для загального доступу, що означає обов'язок надавача послуг приймати до обслуговування кожного, хто звертається за допомогою. Такий договір може бути як обмеженим у часі, так і безстроковим, забезпечуючи гнучкість у визначенні термінів співпраці між сторонами.

Звертається увага на особливості цивільно-правового договору про надання медичних послуг, а також на особливості класифікації означених договорів. Підтримується з позиції практичності застосування класифікація, згідно з якою означені договори поділяють на:

- а) договори про медичне обслуговування населення,
- б) договори про надання медичних послуг,
- в) змішані договори на надання медичних та інших послуг,
- г) договори в медичній сфері, які забезпечують надання медичних послуг або медичної допомоги [4, с. 71].

Доцільно зауважити, що зазначені договори можна класифікувати на такі, що безпосередньо (договори про надання медичних послуг) та опосередковано (договори страхування медичних витрат) спрямовані на реалізацію права на медичну допомогу [5, с. 54].

1. Види договорів про надання медичних послуг залежно від суб'єкта надання послуг (виконавця). Суб'єктами медичної діяльності можна вважати таких:

- заклади охорони здоров'я;
- фізичні особи, які здійснюють приватну медичну практику.

2. Види договорів про надання медичних послуг залежно від пацієнта.

2.1. Залежно від громадянства:

- договори про надання медичних послуг громадянам України;
- договори про надання медичних послуг іноземним громадянам;
- договори про надання медичних послуг особам без громадянства;
- договори про надання медичних послуг біженцю, котрі постійно проживають на території України.

2.2. Залежно від того, на чью користь укладено договір про надання медичних послуг:

- договори про надання медичних послуг із пацієнтами – замовниками послуги;
- договори про надання медичних послуг із пацієнтами – третіми особами, на користь яких іншими замовниками укладений договір про надання медичних послуг.

Для правової регламентації правовідносин із надання платних медичних послуг суттєве значення має чітке визначення особи замовника (платника) й кінцевого споживача послуг (пацієнта). У медичній практиці непоодинокі випадки, коли конкретний одержувач послуг (пацієнт) і замовник не збігаються. Зокрема, це стосується договорів зі страховими компаніями (програми добровільного медичного страхування), договорів про корпоративне медичне обслуговування тощо. За цивільним законодавством особливості зазначених вище договірних відносин регламентуються передусім положеннями ст. 636 ЦК України.

2.3. Залежно від віку пацієнта:

- договори про надання медичних послуг повнолітнім пацієнтам;
- договори про надання медичних послуг неповнолітнім пацієнтам.

Зокрема, у ч. 2 ст. 284 ЦК України зазначено, що фізична особа, котра досягла чотирнадцяти років і звернулася за наданням їй медичної допомоги, має право на вибір лікаря й вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій. У ст. 32 ЦК України договір про надання послуг відсутній у переліку правочинів, які може здійснювати неповнолітня фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [6, с. 16-18].

Відтак необхідно усунути колізію законодавства та законодавчо визначити, що: медичне втручання повинно здійснюватися за згодою особи, що досягла 14 років; право на інформацію про стан свого здоров'я має особа, що досягла 14 років; відмовитись від медичного втручання має право повнолітня дієздатна фізична особа [7, с. 58].

Таким чином спостерігаємо, що договори про надання медичних послуг поділяються на численну кількість видів, що зумовлено їхньою різноманітністю, починаючи від самого суб'єкта надавача послуги, особи замовника, а також безпосередньо від того, яку медичну маніпуляцію буде здійснено, тобто її вид.

Такі договори потребують детального уточнення при їхньому укладенні, адже від цього суттєво залежить як і якість подальшого лікування так і його результат, що в подальшому створює гарантію захисту свого порушеного права, якщо таке виникнуло, та належний захист його в суді.

Список використаних джерел:

1. Савченко В. О. Особливості викладання теми «Загальна характеристика договору про надання медичних послуг» студентам медичних спеціальностей: *Медичне право України: теоретико-методологічні та практичні аспекти викладання медичного права: Зб. матеріалів V Міжнар. науково-практ. конф.*: Львів, 2012. С. 1-10. URL: <http://surl.li/qtghf>
2. Майданик Р. А. Договір про надання медичних послуг. *Медичне право*. 2010. № 5 (1). С. 52-66. URL: <http://surl.li/qtfkc>
3. Сенюта І. Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики: монографія. *Видавництво ЛОБФ «Медицина і право»*. Львів, 2018. 640 с. URL: <http://surl.li/rfzyr>
4. Хорошенко О. В., Доценко О. О. Право на медичну допомогу: окремі аспекти правового регулювання. *Нове українське право*. 2022. Вип. 1. С. 71-75. URL: <http://surl.li/rwufx>
5. Корнілова О. В. Медична допомога як вид соціального забезпечення: дис. на здобуття наукового ступення канд. д-ра філос.: 12.00.03 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 245 с.
6. Герц. А. А. Класифікація договорів про надання медичних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. № 32. Том 2. С. 16-20. URL: <http://surl.li/mgpqy>
7. Блащук Т. В., Чернецька Т. В. Особливості правового регулювання здійснення права на медичну допомогу неповнолітніми пацієнтами. *Public Health Journal*. 2022. Вип. 1. С. 55-61. URL: <http://surl.li/rwufd>

Пупко О. В.,

студентка 3 курсу

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ПРОФІЛАКТИКА НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Профілактика нещасних випадків – найважливіша державна, соціальна, гуманітарна задача, що стоїть перед кожним роботодавцем та робочими органами виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, головним критерієм доцільності та ефективності якої є недопустимість нещасного випадку на виробництві.

Хоча Конституцією України гарантується право кожної людини на працю в безпечних умовах, які відповідають вимогам безпеки і санітарних норм, рівень виробничого травматизму залишається високим як в окремих регіонах, так і загалом у країні, незважаючи на зусилля роботодавців у проведенні заходів щодо покращення умов праці, вдосконалення оснащення та забезпечення індивідуальними засобами захисту і проведення інструктажів.

Україна має державну систему охорони праці, що юридично закріплена Законом України "Про охорону праці", Кодексом законів про працю України та Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".

Профілактика нещасних випадків: комплексне розуміння.

Ідентифікація небезпек. Першим кроком є виявлення потенційних небезпек у навколишньому середовищі. Це може включати аналіз робочих місць, домашнього середовища та інших місць, де люди можуть бути піддані ризику.

Оцінку ризиків. Після виявлення небезпек необхідно оцінити ймовірність їх виникнення та серйозність потенційних наслідків.

Вжиття заходів щодо контролю ризиків. На основі оцінки ризиків слід вжити заходів для їх усунення або мінімізації. Це може включати впровадження технічних та організаційних заходів, а також використання засобів індивідуального захисту.

Підвищення обізнаності та навчання. Важливо, щоб люди, які можуть бути піддані ризику, знали про можливі небезпеки та те, як їх уникнути. Це може бути досягнуто шляхом навчання, інформаційних кампаній та розробки чітких інструкцій.

Постійне вдосконалення. Профілактика нещасних випадків – це постійний процес. Необхідно постійно моніторити ситуацію, ідентифікувати нові небезпеки та вносити зміни до заходів контролю ризиків.

Важливість профілактики нещасних випадків складно переоцінити. Вона може допомогти зберегти життя та здоров'я людей, а також запобігти значним фінансовим втратам.

Вплив шкідливих факторів на роботі та профілактика профзахворювань

У процесі трудової діяльності можуть створюватися такі умови праці за яких деякі чинники праці постійно або протягом тривалого періоду будуть шкідливо діяти на стан здоров'я працюючих, причому результат цієї дії може проявлятися через відповідний час. Це може призвести до професійних отруєнь, захворювань або інших проблем зі здоров'ям. Найбільш поширені профзахворювання пов'язані з впливом пилу, шуму, вібрації та хімічних речовин.

В Україні щорічно реєструється близько 2 випадків профзахворювань на 10 000 працівників. За останні роки ця кількість зростає через несприятливі умови праці, нервову напругу, економію на заходах з охорони праці, нехтування правилами безпеки та використання несертифікованого обладнання.

Для запобігання профзахворюванням важливо проводити атестацію робочих місць, забезпечувати безпечні умови праці, дотримуватися санітарно-гігієнічних норм та законодавства з охорони праці, а також підвищувати відповідальність працівників за власну безпеку.

Згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»

Стаття 44. Профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Уповноважений орган управління та його територіальні структури мають важливу місію забезпечення безпеки та охорони здоров'я працівників. Їхні обов'язки включають різноманітні заходи, спрямовані на запобігання нещасним випадкам та умовам, що можуть загрожувати працівникам.

По-перше, ці органи активно проводять моніторинг та аналіз умов праці, оцінюють ризики та розробляють рекомендації для покращення ситуації. Вони також забезпечують консультації страховикам з питань створення та реалізації ефективних систем управління охороною праці.

По-друге, ці структури беруть активну участь у навчанні та підвищенні професійної кваліфікації працівників, які відповідають за охорону праці. Вони забезпечують необхідні знання та навички для ефективного вирішення питань безпеки на робочому місці.

По-третє, ці органи здійснюють контроль за дотриманням профілактичних заходів та охорони праці на підприємствах. Вони проводять розслідування нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, сприяючи підвищенню рівня безпеки та здоров'я працівників. Крім того, ці структури активно ведуть роз'яснювальну роботу серед працівників щодо безпечних та нешкідливих умов праці. Вони створюють тематичні кінофільми, радіо- та телепередачі, видання та інформаційні матеріали з питань соціального страхування від нещасного випадку та охорони праці. Важливим напрямком діяльності є участь у розробці законодавчих та інших нормативних актів у сфері охорони праці, а також поширення позитивного досвіду створення безпечних умов виробництва. В цілому, робота уповноважених органів управління та їх територіальних структур спрямована на підвищення рівня безпеки та здоров'я працівників через широкий спектр профілактичних заходів та контролю за їх виконанням.

Охорона здоров'я працівників є важливим соціальним завданням, адже здоров'я людей – це національне багатство, яке впливає на працездатність, добробут та розвиток суспільства.

Причини професійних захворювань.

Для визначення причин профзахворювань важливо вивчити взаємодію людини з елементами виробничого середовища. У процесі роботи людина контактує з засобами та предметами праці, які впливають один на одного і на людину. Засоби праці, якими керує людина, змінюють предмет праці або його положення. Наприклад, машиніст екскаватора розробляє ґрунт, змінюючи його розташування. Однак, засоби праці також впливають на людину. Так, машиніст може отримати травму через перекидання екскаватора. Вплив на організм людини здійснюють як засоби, так і предмети праці, а також організаційні, технічні, психофізіологічні та інші чинники.

Як зазначав Дмитро Вишняков – Небезпечні чинники часто призводять до травми, а шкідливі чинники – до захворювання. Тільки з організаційних причин відбувається близько 80% всіх нещасних випадків на виробництві. Але підвищити виробничу безпеку неможливо за допомогою одних лише організаційних заходів. В системі заходів щодо профілактики травматизму істотна роль приділяється розробці та впровадженню комплексних програм безпеки праці.

Дослідження причин профзахворювань дає можливість їх класифікувати:

Організаційні причини: помилки в організації праці, недбале ведення технічної документації, недостатній контроль за дотриманням правил безпеки.

Технічні причини: несправність обладнання, відсутність захисних пристроїв, невідповідність робочого місця ергономічним вимогам.

Психофізіологічні причини: втома, неуважність, невідповідність працівника виконуваній роботі за фізичними даними.

Усі зазначені причини мають бути враховані системою організаційних і технічних засобів, що запобігають діям шкідливих та небезпечних виробничих чинників на організм людини.

Для нейтралізації причин виробничого травматизму та профзахворювань необхідна комплексна система, що включає організаційні та технічні заходи.

Організаційні заходи:

Правильна організація праці та робочих місць.

Дотримання режиму праці та відпочинку.

Навчання та інструктажі з питань охорони праці.

Контроль за дотриманням вимог законодавства.

Огородження небезпечних зон.

Забезпечення освітлення та побутового обслуговування.

Технічні заходи:

Використання колективних та індивідуальних засобів захисту.

Проведення інженерних розрахунків для безпечного виконання робіт.

Захист від небезпечних факторів (електричний струм, фізичні, біологічні).

Отже, встановлення причин виробничого травматизму та профзахворювань дозволяє запобігти подібним випадкам у майбутньому та допомагає визначити відповідальність посадових осіб.

Згідно з Постановою Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України № 18 від 30.03.2012, № 19 від 31.05.2012 та № 51 від 25.12.2012, затверджено Заходи з профілактики нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на 2012 рік.

Заходи цієї програми спрямовані на зменшення ризику нещасних випадків та професійних захворювань серед працівників. Вони включають в себе аналіз стану умов та безпеки праці, розробку та обґрунтування пропозицій з обмеження впливу шкідливих і небезпечних виробничих факторів.

Також, постанова від 17 квітня 2019 р. № 337 Кабінету Міністрів України встановлює Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Згідно з цим Порядком, установлені процедури та вимоги щодо розслідування подій, які стали причиною нещасних випадків чи професійних захворювань на виробництві.

Коли на виробництві стається нещасний випадок, професійне захворювання або аварія, важливо мати чіткий порядок дій для їх розслідування та обліку. Одним з ключових документів, який встановлює цей порядок, є "Положення про порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві". В нормативно-правовому чітко вказується, які документи потрібно вести щодо нещасних випадків, професійних захворювань та аварій, а також які звіти потрібно подавати відповідним органам. Встановлюється, хто саме і за що відповідає у проведенні розслідування та обліку подій. Визначається, які конкретні заходи потрібно прийняти для попередження подій подібного характеру у майбутньому.

Крім того, Постановою надаються повноваження Державній службі з питань праці для роз'яснення вимог зазначеного Порядку

Цей документ є важливим кроком для забезпечення безпеки та охорони здоров'я працівників на виробництві, а також для систематизації та удосконалення процесів реагування на випадки нещасних випадків та професійних захворювань.

Крім того, згідно з вимогами Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності", реалізація цих заходів є обов'язковою для забезпечення соціального захисту працівників у разі виникнення нещасних випадків або професійних захворювань.

Також передбачено перенесення на 2012 рік виконання заходів з профілактики нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які були заплановані на 2011 рік, з відповідними змінами до бюджету Фонду за статтею видатків "Профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань".

Отже, законодавство стосовно профілактики нещасних випадків та професійних захворювань встановлює правила і вимоги з охорони праці, соціального страхування та безпеки на виробництві. Воно регулює проведення розслідувань подій, компенсації для постраждалих та заходи для запобігання нещасним випадкам та захворюванням. Зазначено, що головною метою всіх ланок управління є розробка заходів з запобігання виробничому травматизму та професійним захворюванням. Важливо зазначити, що комплекс таких заходів має розвиватися паралельно зі зростанням обсягів виробництва та розроблятися з урахуванням стратегічного плану розвитку підприємства. Правильна організація праці, дотримання технологічної і трудової дисципліни є запорукою того, що процес виробничої діяльності може пройти без випадків травматизму, професійних захворювань та аварій. Однак відхилення від затвердженої технології робіт, порушення режимів експлуатації обладнання, техніки безпеки та виробничої санітарії можуть призвести до ситуацій, що спричиняють травмування або професійні захворювання. Таким чином, забезпечення безпеки та здоров'я працівників вимагає постійного контролю та вдосконалення системи управління охороною праці на всіх рівнях підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вишняков, Д. С. "Запобігання професійним захворюванням і виробничому травматизму—запорука підвищення конкурентоспроможності підприємства." (2020).
2. Оришака, О. В., Г. П. Горбачова, and К. М. Марченко. "Основи охорони праці." (2022).
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#n1575>
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-п#Text>

Рицька К. О.,

студентка 3 курсу

*Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»*

ПРАВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК СУБ'ЄКТИВНЕ ЮРИДИЧНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Висвітлення актуальності проблеми. Право на охорону здоров'я є одним з фундаментальних прав людини, що гарантує не лише фізичне існування, а й можливість повноцінного життя та реалізації інших прав і свобод. Актуальність цього права особливо зростає в сучасних умовах, коли людство стикається з новими викликами, такими як пандемії, війни, екологічні проблеми та соціальні кризи. Забезпечення права на охорону здоров'я є важливим завданням держави, що вимагає комплексного підходу та ефективного законодавчого регулювання.

Узагальнення досвіду науковців з проблеми дослідження. Науковці, такі як Москаленко В.Ф., Грузева Т.С., Іншакова Г.В., Маршук Ю. С. та Шамич О. М., активно досліджують право на охорону здоров'я, аналізуючи його зміст, законодавче забезпечення та проблеми реалізації. Вони наголошують на важливості цього права як фундаментальної цінності та необхідності його ефективного захисту, особливо в умовах сучасних викликів.

Формулювання цілей тез. Метою цього дослідження є всебічний аналіз права на охорону здоров'я як суб'єктивного права людини та його законодавчого забезпечення в Україні. Буде досліджено поняття та зміст цього права, основні принципи та гарантії його реалізації, а також вивчено відповідне законодавство. Дослідження спрямоване на виявлення проблем у сфері правового регулювання охорони здоров'я та розробку пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання для забезпечення ефективного захисту права на охорону здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед фундаментальних прав, закріплених у Конституції, особливе місце посідає право людини на охорону здоров'я, оскільки воно є запорукою її фізичного буття та необхідною умовою для реалізації інших прав і свобод. Це право належить до категорії соціальних прав, які спрямовані на забезпечення гідного рівня життя та соціального захисту кожного громадянина.

Варто погодитися з думкою Юлії Сергіївни Маршук про те, що хоча право на здоров'я не має прямого закріплення в українському законодавстві, поняття "здоров'я" активно використовується в різних нормативно-правових актах, що підкреслює його важливість. Конституція України неодноразово згадує здоров'я, визнаючи його найвищою соціальною цінністю та гарантуючи право на його охорону. Це свідчить про необхідність подальшого законодавчого врегулювання цієї сфери для забезпечення ефективного захисту права на здоров'я.

Важливо зазначити, що Цивільний кодекс України також містить положення, що стосуються права на охорону здоров'я. Статті 283 та 284 ЦК України визначають зміст права на охорону здоров'я та медичну допомогу, а статті 285-287 закріплюють право на інформацію про стан свого здоров'я та на таємницю про нього. Ці положення доповнюють конституційні гарантії та сприяють комплексному захисту права на охорону здоров'я.

Слушною є думка Олександра Миколайовича Шамича, з приводу того, що право на охорону здоров'я слід розглядати як загальносоціальне явище, що надає людині можливість використовувати всі доступні соціальні механізми, передусім державні, для збереження, зміцнення та розвитку свого фізичного та психічного здоров'я. Це право тісно пов'язане з поняттями "здоров'я" та "охорона здоров'я", які визначають оптимальний стан організму людини та систему засобів, спрямованих на його підтримку та відновлення. Органи державної влади та місцевого самоврядування, громадські організації та сама людина несуть відповідальність за реалізацію цього права, як в інтересах кожної особи, так і суспільства загалом.

Здоров'я – це комплексний стан благополуччя, що охоплює фізичну, психічну та соціальну сфери життя людини, а не лише відсутність хвороб чи фізичних вад. У свою чергу, охорона здоров'я являє собою систему заходів, які здійснюються різними суб'єктами, включаючи державні органи, медичні заклади, фахівців та громадські організації, з метою збереження та відновлення здоров'я людини, забезпечення її працездатності та соціальної активності протягом максимально можливого періоду життя.

Основоположним документом, що регулює сферу охорони здоров'я в Україні, є "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19 листопада 1992 року (далі Закон). Цей Закон виступає своєрідною декларацією прав людини в галузі охорони здоров'я, встановлюючи правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи охорони здоров'я. Він визначає державну політику в цій сфері, основні принципи, структуру права на охорону здоров'я, обов'язки громадян та державні гарантії, що забезпечують юридичний захист цього права.

Так, Закон визначає, що право на охорону здоров'я включає в себе широкий спектр складових, що забезпечують фізичне та психічне благополуччя людини, дозволяючи їй жити повноцінним життям та реалізовувати свої права і свободи. Достатній життєвий рівень, що включає доступ до їжі, житла, одягу та соціального забезпечення, є основою для підтримки здоров'я. Безпечне довкілля, вільне від шкідливого впливу, та безпечні умови праці, навчання, відпочинку та побуту також є важливими факторами, що впливають на здоров'я людини.

Право на кваліфіковану медико-санітарну допомогу гарантує доступ до своєчасної та якісної медичної допомоги, а також право на вільний вибір лікаря та медичного закладу, що відповідає потребам пацієнта. Інформація про стан здоров'я, включаючи існуючі фактори ризику, має бути доступною та достовірною, щоб людина могла приймати обґрунтовані рішення щодо свого здоров'я. Захист від дискримінації за станом здоров'я є невід'ємною частиною цього права, гарантуючи рівність та повагу до гідності кожної людини. Право на відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю, забезпечує справедливість та компенсацію за порушення цього права.

Окрім перелічених складових, право на охорону здоров'я базується на ряді принципів, таких як: рівність, доступність, профілактична спрямованість, наукова обґрунтованість та удосконалення самоврядування у сфері охорони здоров'я. Ці принципи визначають підхід до реалізації цього права та забезпечують його ефективність.

Всі ці складові та принципи взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення максимально можливого рівня фізичного та психічного здоров'я кожної людини, що є основою для повноцінного життя та розвитку суспільства.

Незважаючи на важливість Закону як фундаментального документа у сфері охорони здоров'я, він має ряд недоліків, які потребують усунення для покращення системи охорони здоров'я та забезпечення права на здоров'я для всіх громадян. Закон, прийнятий у 1992 році, зазнав лише часткових змін та багато його положень не відповідають сучасним реаліям та потребам системи охорони здоров'я. Деякі положення закону не відповідають міжнародним стандартам у сфері прав людини та охорони здоров'я, а також сформульовані нечітко, що призводить до різного тлумачення та ускладнює його застосування на практиці.

Закон декларує ряд прав та гарантій, але не містить чітких механізмів їх реалізації, що ускладнює доступ громадян до якісної медичної допомоги. Недоліки Закону призводять до низки негативних наслідків, таких як низький рівень доступності та якості медичної допомоги, нерівність у доступі до медичних послуг, високий рівень захворюваності та смертності, неефективне використання ресурсів, корупція та зловживання у сфері охорони здоров'я.

Для вирішення цих проблем необхідно провести комплексне реформування законодавства у сфері охорони здоров'я. Це включає прийняття нового закону про охорону здоров'я, який відповідатиме сучасним реаліям та міжнародним стандартам, встановлення чітких механізмів реалізації права на охорону здоров'я, збільшення фінансування системи охорони здоров'я, підвищення ефективності управління системою охорони здоров'я та розвиток профілактики захворювань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердило важливість права на охорону здоров'я як фундаментального права людини, забезпеченого Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами. Проте, існуючі законодавчі акти мають недоліки, що призводять до проблем у сфері охорони здоров'я, зокрема низької доступності та якості медичної допомоги. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нового закону про охорону здоров'я, аналізі

механізмів реалізації цього права, дослідженні впливу різних факторів на здоров'я населення та вивченні досвіду інших країн. Це сприятиме підвищенню рівня захисту права на охорону здоров'я та його ефективній реалізації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Москаленко В.Ф., Грузева Т.С., Іншакова Г.В. Регламентация права на охорону здоров'я у міжнародних нормативно-правових актах. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення)»*. 17-18.04.2008, м. Львів. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_186_01.pdf.
3. Маршук Ю. С. Суб'єктивне цивільне право на здоров'я: нормативний зріз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 4. С. 32-39. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2023/6.pdf
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv#n1555>
5. Шамич О. М. Поняття та структура природного права людини на охорону здоров'я. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2014. № 11. С. 75-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2014_11_8.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я: закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

Саєнко С. О.,

студентка 5 курсу

Інституту права ім. І.Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОПОМІЖНІ РЕПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Конституцією України закріплено норму, яка визнає права людини, її життя та здоров'я, честь і гідність, власне саму людину найвищою соціальною цінністю в державі. Одним із основних прав людини є репродуктивне право, що може реалізовуватися різними способами, забезпеченими законодавцем. Власне даний вид прав реалізується через материнство та батьківство, що закріплено статтями 49 та 50 Сімейного кодексу України. Проте, бувають випадки, коли можливості реалізувати дане право перешкоджають медичні причини, а саме безпліддя, тому питання застосування допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) є актуальним та дискусійним.

Застосування ДРТ досліджували та вивчали такі вчені, як: Дмитро Олександрович Пугач, Анна Петрівна Головащук, Інна Костянтинівна Полховська та інші.

Метою цієї доповіді є визначення нормативно-правовою бази, що регулює застосування ДРТ в Україні.

Виклад основного матеріалу. Допоміжні репродуктивні технології (далі – ДРТ) – це методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro* [1].

Це дозволяє використовувати процедури забору яйцеклітин, злиття яйцеклітин і сперматозоїдів поза людським тілом для отримання ембріона, імплантації ембріона в матку з метою настання вагітності.

Відповідно до ч. 7 ст. 281 Цивільного кодексу України, повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством [2].

Розвиток ДРТ розпочався в 70-х роках ХХ століття, коли були розроблені перші препарати для стимуляції овуляції. У 1978 р. в містечку Оулдхем (Велика Британія) на світ з'явилася перша дитина (Луїза Браун) після запліднення *in vitro*. В Україні використання ДРТ почалося з 1992 року [3].

ДРТ в Україні врегульовано:

- 1) Цивільним кодексом України (ст. 7 ст. 281 ЦК, ст. 284, 285, 286, 290);
- 2) Основами законодавства України про охорону здоров'я (ст. 48);
- 3) Наказом Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження Порядку застосування ДРТ в Україні» від 09.09.2013 № 787.

Станом на сьогодні відсутній спеціальний законодавчий акт, який би регулював питання застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Проте у Верховній Раді України були зареєстровані наступні законопроекти:

- Проект Закону про допоміжні репродуктивні технології (реєстр. № 6475 від 28.12.2021 року);
- Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій (№ 6475-1 від 11.01.2022 року);
- Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство (№ 6475-2 від 13.01.2022 року);
- Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство (6475-д від 11.04.2023 року).

Щодо найбільш поширених методів ДРТ, то варто зазначити наступні:

- Запліднення *in vitro* (відоме також як екстракорпоральне запліднення або штучне запліднення) Це спосіб лікування безпліддя, при якому запліднення яйцеклітини здійснюється поза організмом жінки;
- Внутрішньо-маткова інсемінація (далі – ВМІ) спермою чоловіка або спермою донора є однією

з форм лікування безпліддя і може бути проведена шляхом введення підготовлених (капацитованих) спермій у порожнину матки в період овуляції.

– Донація гамет та ембріонів – процедура, за якою донори за письмово оформленою добровільною згодою надають свої статеві клітини-гамети (сперму, ооцити) або ембріони для використання в інших осіб при лікуванні безпліддя.

- Сурогатне материнство. Чинне законодавство України не дає визначення поняття сурогатного материнства, воно існує лише в суспільних відносинах, пов'язаних із сучасними репродуктивними технологіями [1].

Процедури проводяться за умови письмово оформленої, добровільної згоди донорів статевих клітин для використання у лікуванні безпліддя інших осіб.

Одна з основних причин використання ДРТ – безпліддя. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає безпліддя як «нездатність сексуально активної пари, яка не використовує контрацепцію, домогтися вагітності жінки протягом одного року». В Україні з 2013 року спостерігається скорочення народжуваності. ДРТ також можуть використовувати, щоб уникнути поширення захворювань, які могли б передаватися статевим шляхом партнеру при спробі зачати дитину.

Щодо правового регулювання ДРТ, то чинним законодавством України ДРТ визначаються як методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro*.

Дмитро Олександрович Пугач, досліджуючи правове регулювання ДРТ, виділяє два основних підходи до поняття «допоміжні репродуктивні технології», визначаючи їх як «медичний» і «правовий». Методи ДРТ розглядаються як спосіб лікування безпліддя в рамках медичного підходу. Дмитро Олександрович Пугач зазначає, що в Україні як і в більшості держав світу домінуючим є медичний підхід до визначення ДРТ. Такий підхід закріплений в Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженому Наказом МОЗ від 09.09.2013 № 787 [4].

Як вже зазначалося раніше, в Україні немає чіткого закону, який регулював би застосування ДРТ, лише Інструкція. Анна Петрівна Головащук також вказує, що чинні нормативно-правові акти в Україні стосовно ДРТ залишають юридичний аспект без належної уваги, бо більше спрямовані на закріплення права на застосування ДРТ та регулювання медичної сторони даного питання [5]. Саме тому необхідно розробити та прийняти спеціальний закон, який би регулював усі аспекти використання допоміжних репродуктивних технологій. Інна Костянтинівна Полховська, як і попередні науковці, звертає увагу на той факт, що здебільшого на рівні національного законодавства встановлюються правила порядку регулювання відносин між пацієнтами та закладами охорони здоров'я, які забезпечують застосування методик ДРТ, та визначають механізм і умови застосування методик ДРТ, охоплюючи медичну сторону [6].

Також варто звернути увагу на встановлення законодавчих обмежень щодо застосування ДРТ. Вимоги стосовно можливості використання ДРТ лише офіційно зареєстрованим подружжям та заборона використання цих методів одностатевими парами представляють соціально важливий аспект політики ДРТ. Слід зазначити, що ці вимоги можуть впливати як із законодавства, так і рекомендацій професійних спільнот. Наприклад, шлюб є необхідною умовою лікування методами ДРТ у більшості країн, включаючи Україну.

Таким чином, допоміжні репродуктивні технології – це методики лікування безпліддя, за яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення і розвитку ембріонів до перенесення їх у матку пацієнтки здійснюються в умовах *in vitro*.

З 2021 року у Верховній Раді України було зареєстровано декілька законопроектів щодо застосування ДРТ, та на даний момент немає єдиного закону, який врегулював це питання. Зважаючи на фактичне надання в Україні послуг щодо застосування допоміжних репродуктивних технологій та відносин сурогатного (замінного) материнства є необхідність прийняття такого закону, який регулюватиме відносини застосування допоміжних репродуктивних технологій, сурогатного материнства в Україні, який буде враховувати права і обов'язки усіх суб'єктів, які вступають у ці відносини, забезпечуючи високий рівень захисту прав та інтересів всіх сторін, які взаємодіють у цьому процесі.

Список використаних джерел:

1. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: затвер. Наказом Міністерства охорони здоров'я України 09.09.2013 № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text> (Дата звернення: 08.04.2024).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (із наступними змінами). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 08.04.2024).
3. *Research on ART Usage and Outcomes (Електронний ресурс)*. URL: www.cdc.gov/art (Дата звернення: 08.04.2024).
4. Пугач Д. О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері допоміжних репродуктивних технологій: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2018. 211 с.
5. Головащук А. П. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 189-191.
6. Полховська І. К. Репродуктивні права людини: окремі проблемні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 33–35.

ЗМІСТ

<i>Асадуллаєв О. О.</i> ПРАВО НА ВІДМОВУ ВІД СПАДЩИНИ	3
<i>Волошина І. О.</i> ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ	6
<i>Галайдюк А. В.</i> ПРАВО ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ У ШЛЮБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	9
<i>Голуб С. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	11
<i>Гусарук М. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЙМУ ЖИТЛА В УКРАЇНІ	13
<i>Дороднов В. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ У ВИРІШЕННІ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ	16
<i>Ільчук Д. І.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ	18
<i>Клокова А. С.</i> ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАКТИКИ	21
<i>Леошек Є. Ю.</i> ПРАВО ПОСТІЙНОГО КОРИСТУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ: ПОРЯДОК ТА ПРИПИНЕННЯ	23
<i>Малко А. О.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЛК ТА МСЕК В УКРАЇНІ	25
<i>Павлюк С. Ю.</i> ПРАКТИКА ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ЩОДО ДЕФЕКТІВ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	28
<i>Парай В. В.</i> ДОПУСТИМІСТЬ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	31
<i>Пилипчук В. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	33
<i>Приходько І. В.</i> СТРОКИ ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	36
<i>Прокопчук М. П.</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ВИДИ	38
<i>Пупко О. В.</i> ПРОФІЛАКТИКА НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	40
<i>Рицька К. О.</i> ПРАВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК СУБ'ЄКТИВНЕ ЮРИДИЧНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	44
<i>Сасенко С. О.</i> ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДОПОМІЖНІ РЕПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ	47

Наукове видання

**Матеріали Круглого столу
«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА»**

(м. Острог, 14 травня 2024 року)

Відповідальний за випуск *Тетяна Блащук*
Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 6,05. Електр. вид. Зам. № 19–25.
Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.